

Vammaisen ja pitkäaikaissairaan maahanmuuttajan opas

Vammaisen ja pitkäaikaissaira maahanmuuttajan opas

Alkuperäisteksti Yodit Melaku
Päivitetty teksti Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma 2015
Ulkoasu Tuomas Karppinen

Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma
Vammaisfoorumi ry
www.tukikeskushilma.fi

SISÄLTÖ

Alkusanat	7
-----------------	---

OSA I

1 Oleskelulupa Suomeen	9
2 Ulkomaalaisen rekisteröinti	10
3 Suomen sosiaaliturvan piiriin pääseminen	11
4 Kotoutumisen ensiaskeleet	12
5 Kansalaisuuden saaminen hakemuksesta	13
6 Muukalaispassi ja pakolaisen matkustusasiakirja	14
7 Vammaisen tai pitkäaikaissairaana turvapaikanhakijan sote-palvelut ..	15
Tiivistelmä	16

OSA II

1 Keskeistä lainsäädäntöä	18
1.1 Vammaispalvelulaki ja -asetus	18
1.2 Kehitysvammalaki	18
1.3 Hallintolaki	19
1.4 Yhdenvertaisuuslaki	19
1.5 Sosiaalihuoltolaki	19
1.6 Sosiaalihuollon asiakaslaki	20
1.7 Potilaslaki	21
1.8 Kotoutumislaki	21
2 Suunnitelmat yhteistyössä viranomaisten kanssa	22
2.1 Palvelusuunnitelma	22
2.2 Kuntoutussuunnitelma	22
2.3 Kotoutumissuunnitelma	22
3 Viranomaiset ja muut toimijat	23
3.1 Kela	23
3.2 Kuntien sosiaalipalvelut	24
3.3 Mielenterveyspalvelut	24
3.4 Vammaisasiamies	25
3.5 Potilasasiamies	25
3.6 Sosiaaliasiames	25
3.7 Yhdenvertaisuusvaltuutettu	25
3.8 Lapsiasiavaltuutettu	26
3.9 Järjestöt	26
3.10 Vakuutusyhtiöt	26
4 Palvelujen hakeminen ja muutoksenhaku	27
4.1 Hakeminen ja päätöksenteko	27
4.2 Muutoksenhaku	27
4.3 Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus ..	27
5 Taloudelliset tuet	28
5.1 Vammaisetuudet	29
16 vuotta täyttäneen vammaistuki ..	29
Eläkettä saavan hoitotuki	29
Alle 16-vuotiaan vammaistuki	30
5.2 Kuntoutusraha	30
5.3 Sairauspäiväraha	30
5.4 Vaatetus- ja ravitsemustuki	31
5.5 Asumistuki	31
Yleinen asumistuki	31
Eläkkeensaajan asumistuki	31
5.6 Toimeentulotuki	32
5.7 Työmarkkinatuki	32
5.8 Sosiaaliset luotot	32
5.9 Invalidivähennys verotuksessa	33

6 Eläkkeet	33	12.2 Apuvälineet	47
6.1 Kuntoutustuki	33	12.3 Opaskoira	47
6.2 Työkyvyttömyyseläke	33	13 Opiskelu	48
6.3 Vanhuuseläke	34	13.1 Suomen kielen opiskelu	48
6.4 Takuueläke	34	13.2 Ammatinvalinta ja	
6.5 Eläkkeensaajan lapsikorotus	35	urasuunnittelu	48
7 Asuminen	35	13.3 Henkilökohtainen avustaja	48
7.1 Asuntoon kuuluvat		13.4 Ammatillinen erityisopetus	49
välineet ja laitteet	35	13.5 Koulumatkakustannukset	49
7.2 Asunnon muutostyöt	36	13.6 Taloudellinen tuki opiskeluun	49
7.3 Palveluasuminen	36	Opintotuki	49
8 Liikkuminen	37	Asumislisä opiskelijalle	50
8.1 Kuljetuspalvelut	37	Opintolaina	50
8.2 Oma auto	37	Aikuiskoulutustuki	50
Autokoulu ja ajokortti	37	Ammatillinen kuntoutus ja	
Tuki auton hankintaan	38	kuntoutusraha	50
Vammaisen pysäköintilupa	38	Apurahat ja stipendit	51
Autoveron palautus	38	14 Työ	52
Vapautus ajoneuvoverosta	39	14.1 Työ- ja elinkeinotoimiston	
Auton muutostyöt	39	palvelut	52
8.3 Alennukset julkisissa		Työvoimakoulutus	52
liikennevälineissä	39	Ammatillinen kuntoutus	52
Alennukset junamatkoilla		Kuntouttava työtoiminta	53
ja linja-autossa	39	14.2 Eläkkeen lepäämään jättäminen	53
Alennukset kotimaanlennoilla	40	15 Perhe	54
Alennukset kunnallisilta liikenne-		15.1 Päivähoito ja kotihoidontuki	54
laitoksilta ja muilta liikennöitsijöiltä	40	Lasten päivähoito	54
8.4 Liikkumistaidonohjaus	40	Kotihoidon tuki	54
9 Avustajapalvelut	41	15.2 Kunnallinen kotipalvelu	54
9.1 Henkilökohtainen apu	41	15.3 Omaishoidon tuki	55
9.2 Avustajakoira	41	15.4 Perhe- ja parisuhdeneuvonta	55
10 Tulkkauspalvelut	42	Kasvatus- ja perheneuvonta	55
10.1 Maahanmuuttajat	42	Pari- ja perheterapia	55
10.2 Kuulovammaiset, kuulo-näkö-		15.5 Seksuaalineuvonta	56
vammaiset sekä puhevammaiset	42	15.6 Perhetyö	56
11 Terveystieteiden hoito	43	16 Vapaa-aika	57
11.1 Perustietoa terveydenhoidosta	43	16.1 Harrastus- ja vapaa-ajan välineet	57
11.2 Lääkkeet	43	16.2 Erityisryhmien liikunta	57
11.3 Terveystieteiden huollon maksut		16.3 Kulttuuripalvelut	57
ja maksukatto	44	16.4 Lomat	58
11.4 Mielenterveyden hoitaminen	44	16.5 Tukihenkilötoiminta	58
12 Kuntoutus ja apuvälineet	45	17 Yhteystietoja	59
12.1 Kuntoutus	45	18 Lähteitä	62
Sopeutumisvalmennus	46		
Kuntoutuksen matkakustannukset	46		

ALKUSANAT

Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilman tehtävänä on edistää vammaisten ja pitkäaikaissairaiden maahanmuuttajien kotoutumista ja yhdenvertaisuutta Suomessa. Jotta vammaiselle tai pitkäaikaissairaalle maahanmuuttajalle kuuluvat oikeudet voivat toteutua, pitää omista oikeuksista olla tietoinen. Toivomme tämä oppaan olevan hyödyllinen tiedon lähde.

Vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta pyritään Suomessa edistämään useilla laeilla, erilaisilla palveluilla ja tukimuodoilla. Tavoitteena on, että vammaiset ihmiset voivat elää mahdollisimman aktiivista elämää: käydä töissä, opiskella, harrastaa ja osallistua yhteiskunnan toimintaan.

Suomen perustuslakiin on kirjattu jokaiselle kuuluvat perusoikeudet. Perusoikeuksia ovat muun muassa yhdenvertaisuus, oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Perusoikeuksia ovat myös liikkumisvapaus, yksityiselämän suoja, oikeus maksuttomaan perusopetukseen ja työhön sekä oikeus omaan kieleen.

Perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa asettaa eri asemaan terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella ilman hyväksyttävää perustetta.

Jotta vammaiselle tai pitkäaikais-sairaalle maahanmuuttajalle kuuluvat oikeudet voivat toteutua, pitää omista oikeuksista olla tietoinen.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus tuli kansainvälisesti voimaan vuonna 2008. Yleissopimuksessa vammaisten oikeuksia käsitellään ihmisoikeuskysymyksenä, jota tulee tukea lainsäädännöllä. Yleissopimuksen tavoitteena on korostaa vammaisten henkilöiden subjektiivisia oikeuksia. Suomi on allekirjoittanut sopimuksen vuonna 2007. Tätä kirjoitettaessa Suomi ei kuitenkaan vielä ole vienyt ratifiointiprosessia loppuun.

Vammaisen ja pitkäaikaissairaana maahanmuuttajan palveluopas on tarkoitettu perusoppaaksi vammaisille ja pitkäaikaissairaille maahanmuuttajille, heidän läheisilleen sekä heidän kanssaan työskenteleville. Oppaassa on perustietoa niistä palveluista, oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista, jotka tukevat itsenäistä ja aktiivista elämää Suomessa.

Helsingissä 23. marraskuuta 2015

Koordinaattori **Johanna Warius**

Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma
Vammaisfoorumi ry

OSA I

1

OLESKELULUPA SUOMEEN

Suomessa muuten kuin tilapäisesti ja lyhytaikaisesti oleskelevalla ulkomaan kansalaisella on oltava oleskelulupa.

Oleskelulupavaatimus ei kuitenkaan koske Pohjoismaiden, EU-maiden, Sveitsin, tai Liechtensteinin kansalaisia. Näiden maiden kansalaiset saavat vapaasti opiskella, tehdä töitä ja toimia yrittäjänä Suomessa. Heidän pitää kuitenkin rekisteröidä oleskelunsa Suomessa, jos se kestää yli määrätyn ajan (katso Ulkomaalaisen rekisteröinti).

Oleskelulupaa on yleensä haettava jo ennen kuin tulee Suomeen. Oleskelulupaa voi hakea lähtömaassa sijaitsevasta Suomen edustustosta. Ensimmäisen määräaikaisen oleskeluluvan myöntämisestä päättää Maahanmuuttovirasto.

Oleskeluluvan saamisen edellytyksenä on perusteltu syy muuttaa Suomeen. Suomeen voi saada oleskeluluvan esimerkiksi jollakin seuraavista perusteista: työ, elinkeinon harjoittaminen, opiskelu, perheside (perheenjäsen asuu Suomessa), paluumuutto tai suomalainen syntyperä.

Lisäksi oleskeluluvan saaminen edellyttää, että pystyy itse huolehtimaan toimeentulostaan Suomessa.

Vammaisuus ei ole este oleskeluluvan saamiselle Suomeen. Se ei kuitenkaan yksinään ole riittävä peruste oleskeluluvan saamiselle.

Oleskeluluvat ovat yleensä maksullisia. Oleskeluluvan voi saada myös kansainvälisen suojelun perusteella (turvapaikka, toissijainen suojelu ja humanitaarinen suojelu). Kansainvälisen suojelun perusteella oleskelulupaa Suomesta voi hakea vasta Suomen valtion alueelle saavuttuaan. Päätöksen oleskeluluvan myöntämisestä tekee Maahanmuuttovirasto.

Alle kolme kuukautta kestävään oleskeluun Suomessa ei yleensä tarvita oleskelulupaa, vaan pelkästään viisumi. Joissakin tapauksissa oleskelulupa tarvitaan myös alle kolmen kuukauden oleskeluun. Asian voi tarkistaa lähimmästä Suomen edustustosta.

Vammaisuus ei ole este oleskeluluvan saamiselle Suomeen. Se ei kuitenkaan yksinään ole riittävä peruste oleskeluluvan saamiselle.

Lisätietoa oleskeluluvista ja niiden myöntämisen edellytyksistä:

Maahanmuuttovirasto, www.migri.fi

Lisätietoa viisumeista:

Ulkoasiainministeriö, www.formin.fi

Neuvontaa ja oikeudellista apua turvapaikanhakumenettelyssä:

Pakolaisneuvonta,
www.pakolaisneuvonta.fi

2

ULKOMAALAISEN REKISTERÖINTI

Pohjoismaiden kansalaisten, jotka oleskelevat Suomessa pidempään kuin kuusi kuukautta, pitää rekisteröityä asuinkuntansa maistraatissa. EU-maiden, Sveitsin ja Liechtensteinin kansalaisten, jotka oleskelevat Suomessa pidempään kuin kolme kuukautta, on rekisteröitävä oleskelunsa asuinkuntansa poliisilaitoksella. Oleskeluoikeuden rekisteröinti poliisilaitoksella edellyttää lähtökohtaisesti, että henkilö pystyy huolehtimaan omasta ja perheenjäsentensä toimeentulosta Suomessa.

Kaikkien ulkomaalaisten on lain mukaan ilmoitettava Suomen väestötietojärjestelmään samat tiedot kuin Suomen kansalaistenkin, jos oleskelu Suomessa kestää vähintään vuoden. Rekisteröitäviä tietoja ovat esimerkiksi nimi, syntymäaika, kansalaisuus, osoite ja tiedot perhesuhteista. Rekisteritietoja käytetään esimerkiksi vaalien järjestämisessä, verotuksessa, terveydenhuollossa, oikeushallinnossa ja tilastoinnissa.

Rekisteröityäkseen väestötietojärjestelmään henkilön on käytävä asuinpaikkakuntansa maistraatissa henkilökohtaisesti tarvittavat asiakirjat

Kunnan palveluiden, kuten julkisen terveydenhuollon palveluiden ja vammaispalveluiden, saaminen edellyttää yleensä, että henkilöllä on rekisteröity kotikunta Suomessa.

mukanaan. Rekisteröinnin yhteydessä vakinaisesti Suomeen muuttaville henkilöille rekisteröidään kotikunta ja he saavat suomalaisen henkilötunnuksen. Maistraatti arvioi muuton vakinaisuuden tapauskohtaisesti.

Myös lyhytaikaisesti Suomessa asuva ulkomaalainen voi tietyissä tapauksissa saada henkilötunnuksen, mikäli hän tarvitsee sitä esimerkiksi työn teon takia. Hänelle ei kuitenkaan rekisteröidä kotikuntaa Suomessa eikä hänellä siten ole välttämättä samoja oikeuksia kuin Suomessa vakinaisesti asuvalla henkilöllä.

Kunnan palveluiden, kuten julkisen terveydenhuollon palveluiden ja vammaispalveluiden, saaminen edellyttää yleensä, että henkilöllä on rekisteröity kotikunta Suomessa.

Lisätietoa rekisteröinnistä ja siihen vaadittavista asiakirjoista:

Maistraatti, www.maistraatti.fi

Poliisi, www.poliisi.fi

3

SUOMEN SOSIAALITURVAN PIIRIIN PÄÄSEMINEN

Jos henkilö muuttaa Suomeen vakinaisesti, hän pääsee yleensä Suomen sosiaaliturvan piiriin muuttohetkestä lähtien ja voi saada Kansaneläkelaitoksen eli Kelan etuuksia. Suomen sosiaaliturvan piiriin pääsyä on haettava joko Kelan asiointipalvelussa tai Kelan toimistossa. Kela päättää hakemuksen perusteella, pidetäänkö henkilön asumista Suomessa vakinaisena.

Vakinaiseksi asumiseksi lasketaan esimerkiksi:

- Paluumuutto. Suomalaisen syntyperän perusteella vähintään vuoden pituisen oleskeluluvan Suomeen saanut henkilö pääsee yleensä Suomen sosiaaliturvan piiriin heti maahan muutosta lähtien.
- Vähintään neljän kuukauden työskentely Suomessa. Useimmissa tapauksissa Suomen sosiaaliturvan piiriin pääsee heti maahan muutosta lähtien, jos työskentelee Suomessa vähintään 4 kuukautta (poikkeuksena työharjoittelijat, au pairit sekä alle 18 tuntia viikossa työtä tekevät). Suomen sosiaaliturvaan voi kuulua myös vain osittain. Suomeen töihin alle 4 kuukaudeksi tulevalla on joissakin tilanteissa oikeus julkiseen terveydenhuoltoon.

Suomeen tilapäisesti muuttavalla henkilöllä ei yleensä ole oikeutta Kelan sosiaaliturvaetuuksiin.

- Avioliitto tai muu läheinen perhesuhde Suomessa vakinaisesti asuvaan henkilöön. Perheenjäsenenä pidetään avio- ja avopuolisoa sekä rekisteröidyn parisuhteen osapuolta. Lisäksi perheenjäsenenä pidetään alle 18-vuotiaita omia lapsia, ottolapsia ja samassa taloudessa asuvia puolison lapsia.

Oleskeluluvan tarvitsevilta henkilöiltä edellytetään lisäksi, että oleskelulupa on myönnetty vähintään vuodeksi.

Suomeen tilapäisesti muuttavalla henkilöllä ei yleensä ole oikeutta Kelan sosiaaliturvaetuuksiin. Esimerkiksi opiskelijoiden katsotaan muuttavan Suomeen vain tilapäisesti, jos muuton ainoa syy on opiskelu. Jos Suomessa oleskeluun on opiskelun lisäksi myös muita syitä, on mahdollista, että kokonaisarvioinnin perusteella henkilön katsotaan muuttaneen Suomeen vakinaisesti ja hän pääsee Suomen sosiaaliturvan piiriin.

Oikeutta Suomen sosiaaliturvaan ei ole, jos henkilö EU-lainsäädännön tai kahdenvälisen sosiaaliturvasopimuksen perusteella saa etuuksia jostakin toisesta maasta tai kuuluu muuten jonkin toisen maan sosiaaliturvan piiriin. Tilapäisesti toisesta EU-maasta, Norjasta, Liechtensteinista, Islannista tai Sveitsistä Suomeen muuttavalla henkilöllä on oikeus välttämättömään sairaanhoitoon eurooppalaisella sairaanhoitokortilla.

Suomesta turvapaikkaa hakeva henkilö ei turvapaikkahakemuksen käsittelyaikana kuulu Suomen sosiaaliturvan piiriin. Turvapaikanhakijoilla on kuitenkin lain mukaan oikeus välttämättömiin sosiaali- ja terveyspalveluihin, ja turvapaikanhakijalapsilla on samat oikeudet kuin suomalaisilla lapsilla. Vastaanottokeskukset huolehtivat turvapaikanhakijoiden palvelujen järjestämisestä.

Jos henkilö saa Suomesta oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella, hän pääsee Suomen sosiaaliturvan piiriin, mikäli voidaan osoittaa, että hänen tarkoituksenaan on jäädä Suomeen vakinaisesti asumaan. Oleskeluluvan on oltava voimassa ainakin vuoden. Tilapäisen suojelun tarpeen perusteella oleskeluluvan saaneen henkilön ei kuitenkaan katsota muuttavan vakinaisesti Suomeen eikä hän pääse Suomen sosiaaliturvan piiriin.

Kiintiöpakolaiset pääsevät Suomen sosiaaliturvan piiriin heti muuttohetkestä lähtien.

Jos henkilön ei maahan tullessaan ole katsottu muuttavan Suomeen vakinaisesti asumaan, mutta edellytykset asumisen vakinaisuudelle täyttyvät myöhemmin, hänen on mahdollista päästä Suomen sosiaaliturvan piiriin siitä hetkestä lähtien, kun edellytykset täyttyvät.

Lisätietoa Suomen sosiaaliturvan piiriin hakemisesta ja pääsemisestä:
Kela, www.kela.fi/muutto-suomeen

4

KOTOUTUMISEN ENSIASKELEET

Suomeen vakinaisesti muuttava henkilö voi hakea yhteiskunnalta palveluita, jotka auttavat häntä kotoutumaan eli pärjäämään itsenäisesti suomalaisessa yhteiskunnassa. Vammaisella henkilöllä ja hänen perheenjäsenillään on sama oikeus kotoutumiseen kuin kaikilla muillakin.

Alkuvaiheen palveluita ovat:

- perustieto Suomesta ja kotikunnasta,
- neuvonta ja ohjaus,
- alkukartoitus,
- kotoutumissuunnitelma ja
- kotoutumiskoulutus

Alkukartoitusta voi pyytää työ- ja elinkeinotoimistosta (TE-toimisto) tai kotikunnan sosiaalitoimistosta. Jos henkilön tarkoituksena on hakeutua työelämään, alkukartoitusta pyydetään lähtökohtaisesti TE-toimistosta.

Alkukartoitus tarkoittaa viranomaisen kanssa käytävää keskustelua, jossa selvitetään henkilön kokonaisu-tilanne ja sen mukainen palvelun-tarve. Alkukartoitus voi sisältää esimerkiksi kielitaidon testauksen ja ammatillisen osaamisen kartoituksen. Alkukartoitukseen perustuen TE-toimisto tai kunta arvioi henkilön tarpeen yksilölliseen kotoutumissuunnitelmaan.

Vammaisella henkilöllä ja hänen perheenjäsenillään on sama oikeus kotoutumiseen kuin kaikilla muillakin.

Kaikilla maahanmuuttajilla ei ole tarvetta kotoutumissuunnitelmaan.

Kotoutumissuunnitelmassa sovitaan kotoutumiskoulutuksesta ja muista toimenpiteistä, jotka edistävät kotoutumista. Kotoutumiskoulutusta voi olla esimerkiksi osallistuminen suomen kielen kurssille tai työharjoitteluun. Oikeus kotoutumissuunnitelmaan kestää enintään kolme vuotta.

Kotoutumissuunnitelman enimmäisaikaa voidaan kuitenkin jatkaa enintään kahdella vuodella, jos suunnitelmaan kirjattujen toimenpiteiden toteuttaminen on viivästynyt esimerkiksi vamman tai sairauden vuoksi.

Lisätietoa kotoutumisen ensiaskeleista:

TE-toimistot ja asuinkunnan sosiaali-toimisto

KANSALAIKUUDEN SAAMINEN HAKEMUKSESTA

Suomen kansalaisuuden voi hakemuksesta saada henkilö, jonka kohdalla kaikki seuraavat edellytykset toteutuvat:

- henkilöllisyys selvitetty
- täysi-ikäisyys (täyttänyt 18 vuotta)
- riittävän pitkä asuminen Suomessa
- nuhteettomuus (ei rikostaustaa)
- maksuvelvollisuudet hoidettu asianmukaisesti
- toimeentulo selvitetty
- tyydyttävä suomen tai ruotsin kielen taito tai suomalaisen tai suomen-ruotsalaisen viittomakielen taito

Kansalaisuushakemus ja siihen tarvittavat liitteet toimitetaan asuinkunnan poliisin lupa-asioita käsittelevään yksikköön. Lopullisen päätöksen asiassa tekee Maahanmuuttovirasto.

Älä lähetä kansalaisuushakemusta, jos kaikki edellytykset eivät täyty tai sinulla ei ole kaikkia pakollisia liitteitä. Myös todistuksen kielitaidosta täytyy olla hakemuksen liitteenä, kun jätät hakemuksen poliisille.

Kansalaisuutta voi hakea sähköisellä tai paperisella hakemuksella. Sähköisen hakemuksen käsittely maksaa 350 euroa ja paperisen hakemuksen käsittely 440 euroa (vuonna 2015).

Lisätietoa kansalaisuuden saamisen edellytyksistä ja kansalaisuuden hakemisesta:

Maahanmuuttovirasto, www.migri.fi

MUUKALAISSPASSI JA PAKOLAISEN MATKUSTUSASIAKIRJA

Muukalaispassi ja pakolaisen matkustusasiakirja ovat kansallisen passin sijasta annettavia matkustusasiakirjoja, jotka eivät ole virallisia henkilöllisyystodistuksia.

Suomen viranomaiset voivat myöntää muukalaispassin tai pakolaisen matkustusasiakirjan henkilölle, jolla on oleskelulupa Suomessa mutta joka ei syystä tai toisesta voi saada kansalaisuusvaltionsa passia.

Muukalaispassin tai pakolaisen matkustusasiakirjan haltija saa palata ulkomailta Suomeen, jos sekä hänen matkustusasiakirjansa että oleskelulupansa ovat voimassa.

Ensimmäistä muukalaispassia tai pakolaisen matkustusasiakirjaa haetaan henkilökohtaisesti poliisin toimipisteessä. Sen myöntämisestä päättää Maahanmuuttovirasto.

Jos ulkomaalaisen henkilöllisyyttä ei ole pystytty varmistamaan, muukalaispassiin tai pakolaisen matkustusasiakirjaan tehdään siitä merkintä. Varmistamaton henkilöllisyys vaikeuttaa Suomessa

Muukalaispassi ja pakolaisen matkustusasiakirja ovat kansallisen passin sijasta annettavia matkustusasiakirjoja, jotka eivät ole virallisia henkilöllisyystodistuksia.

pankkitilin avaamista ja muuta asiointia, jossa edellytetään henkilöllisyyden todistamista.

Lisätietoa muukalaispassista ja pakolaisen matkustusasiakirjasta:
Maahanmuuttovirasto, www.migri.fi
Poliisi, www.poliisi.fi

Lisätietoa varmistamattomaan henkilöllisyyteen liittyvistä ongelmista:
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto, www.syrjinta.fi

7

VAMMAISEN TAI PITKÄAIKAISSAIRAAN TURVAPAIKANHAKIJAN SOTE-PALVELUT

Vastaanottolain (746/2011) mukaan turvapaikanhakijalle on tarjottava välttämättömät sosiaali- ja terveystalvet. Vastaanottokeskusten sosiaali- ja terveystalan työntekijät arvioivat, mitä katsotaan välttämättömäksi kunkin asiakkaan kohdalla.

Turvapaikanhakijan perusterveydenhuolto hoidetaan vastaanottokeskuksissa. Myös kuntien terveysteskuksset hoitavat turvapaikanhakijoita välttämättömissä tapauksissa. Sairaalat antavat kiireellistä hoitoa. Turvapaikanhakijalapselle terveydenhuolto annetaan samoin perustein kuin henkilölle, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa.

Helsingissä toimii Kidutettujen kuntoutuskeskus ja Oulussa Kidutettujen kuntoutuspalvelut, joista kidutetuilla turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus saada hoitoa.

Vastaanottokeskus järjestää tulkki- ja käännöspalveluja turvapaikanhakijalle. Palvelut ovat ilmaisia, kun kyse on viranomaisasioiden hoidosta.

Pakolaisneuvonta ry antaa oikeudellista neuvontaa Suomeen tuleville turvapaikanhakijoille ja pakolaisille, katso kotisivut www.pakolaisneuvonta.fi.

Turvapaikanhakijalapselle terveydenhuolto annetaan samoin perustein kuin henkilölle, jolla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa.

Tiivistelmä

- **Vammaisilla** henkilöillä on Suomeen muuttaessaan ja Suomessa asuessaan pääsääntöisesti samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muillakin.
- **Suomessa** muuten kuin tilapäisesti ja lyhytaikaisesti oleskelevalla ulkomaan kansalaisella on oltava oleskelulupa. Oleskeluluvan saamisen edellytyksistä on säädetty ulkomaalaislaissa (301/2004). Päätöksen ensimmäisen oleskeluluvan myöntämisestä tekee Maahanmuuttovirasto.
- **Pohjoismaiden**, EU-maiden, Sveitsin ja Liechtensteinin kansalaiset eivät tarvitse oleskelulupaa. Jos Pohjoismaan kansalainen oleskelee Suomessa pidempään kuin kuusi kuukautta, hänen pitää rekisteröityä asuinkuntansa maistraatissa. Jos EU-maan, Sveitsin tai Liechtenstein kansalaisen oleskelu Suomessa jatkuu pidempään kuin kolme kuukautta, hänen pitää rekisteröityä asuinkuntansa poliisilaitoksella.
- **Ulkomaalaisen** on ilmoitettava perustiedot itsestään ja perhesuhteistaan Suomen väestötietojärjestelmään maistraatissa, jos oleskelu Suomessa jatkuu vähintään vuoden.
- **Vakinaisesti** Suomeen muuttavalle henkilölle rekisteröidään Suomessa kotikunta. Kotikunnan määräytymisestä on säädetty kotikuntalaissa (201/1994). Päätöksen kotikunnan rekisteröimisestä tekee maistraatti. Rekisteröity kotikunta on yleensä edellytys kunnan sosiaali- ja terveystalvelujen, kuten vammais- ja terveystalvelujen, saamiselle.
- **Vakinaisesti** Suomeen muuttava henkilö pääsee yleensä Suomen sosiaaliturvan piiriin. Asumisen vakinaisuutta osoittavista tekijöistä on säädetty laissa asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta (1573/1993). Päätöksen Suomen sosiaaliturvan piiriin pääsemisestä tekee Kela. Suomen sosiaaliturvan piirissä oleminen on edellytys Kelan sosiaaliturvaetuuksien saamiselle.
- **Työ- ja elinkeinotoimistot** ja kunnat vastaavat kotouttamistoimenpiteistä, joiden tavoitteena on, että maahan muuttanut henkilö pärjää itsenäisesti suomalaisessa yhteiskunnassa. Kotouttamistoimenpiteistä on säädetty laissa kotoutumisen edistämisestä (1386/2010). Kotouttamispalveluita ovat esimerkiksi alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma ja kotoutumiskoulutus.
- **Suomen kansalaisuuden** voi hakemuksesta saada henkilö, joka täyttää kaikki kansalaisuuden saamiselle määritellyt edellytykset. Kansalaisuuden saamisen edellytyksistä on säädetty kansalaisuuslaissa (359/2003). Päätöksen kansalaisuuden myöntämisestä tekee Maahanmuuttovirasto.
- **Suomen viranomaiset** voivat myöntää muukalaispassin tai pakolaisen matkustusasiakirjan henkilölle, jolla on oleskelulupa Suomessa, mutta joka ei syystä tai toisesta voi saada kansalaisuusvaltionsa passia.

OSA II

1

KESKEISTÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ

Vammaisia ja pitkäaikaissairaita maahanmuuttajia koskevia keskeisimpiä lakeja ovat muun muassa:

- Suomen perustuslaki (731/1999)
- Hallintolaki (434/2003)
- Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (ns. vammaispalvelulaki, 380/1987)
- Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (ns. vammaispalveluasetus, 759/1987)
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (ns. kehitysvammalaki, 519/1977)
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (ns. sosiaalihuollon asiakaslaki, 812/2000)
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (ns. potilaslaki, 785/1992)
- Laki kotoutumisen edistämisestä (ns. kotoutumislaki, 1386/2010)
- Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista (566/2005)
- Laki vammaisetuuksista (570/2007)

Lait jaetaan yleislakeihin ja erityislakeihin. Yleislaki on ensisijainen suhteessa erityislakiin eli lakien ollessa ristiriidassa noudatetaan ensisijaisesti yleislakia. Esimerkiksi sosiaalihuollon

Kun palvelupäätöksiä tehdään, sovelletaan yleisesti lakia, joka on asiakkaalle edullisempi.

asiakaslaki on yleislaki. Erityislakeja ovat muun muassa kehitysvammalaki sekä vammaispalvelulaki. Kun palvelupäätöksiä tehdään, sovelletaan yleisesti lakia, joka on asiakkaalle edullisempi.

1.1 Vammaispalvelulaki ja -asetus

Kuntien sosiaalitoimen vammaispalveluja säätelevät vammaispalvelulaki ja -asetus.

Vammaispalvelulain tavoitteena on:

- edistää vammaisten henkilöiden edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisina yhteiskunnan jäseninä
- ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä

Vammaispalvelulain perusteella asiakkaalla on palveluihin joko subjektiivinen tai määrärahasidonnainen oikeus. Subjektiivinen oikeus tarkoittaa sitä, että kunnalla on velvollisuus järjestää palvelu, jos asiakas täyttää laissa tai asetuksessa mainitut palvelun myöntämisedellytykset. Kunta ei voi vedota siihen, että sillä ei ole esimerkiksi riittäviä taloudellisia mahdollisuuksia palvelun järjestämiseen.

Määrärahasidonnaisuus tarkoittaa sitä, että kunnan on järjestettävä kyseistä palvelua siihen varaamiensa määrärahojen puitteissa. Jos määrärahat eivät riitä, kunta ei ole velvollinen järjestämään palvelua.

Vammaispalveluasetus määrittelee, miten vammaispalvelulaissa määrätyt palvelut toteutetaan. Vammaispalvelulaki on toissijainen laki. Jos palvelun voi saada muun järjestelmän kautta, sitä ei saa vammaispalvelulain perusteella.

1.2 Kehitysvammalaki

Kehitysvammalaissa säädetään erityishuollon antamisesta henkilöille,

Asiakkaiden tulee voida luottaa siihen, että viranomainen toimii lain ja ohjeistusten mukaisesti.

joiden kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja jotka eivät muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluita.

Erityishuollon tarkoituksena on:

- edistää kehitysvammaisen suoriutumista päivittäisistä toiminnoista
- tukea hänen toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan
- turvata hänen tarvitsemansa opetus, hoito ja muu huolenpito

1.3 Hallintolaki

Hallintolaki sisältää hyvää hallintoa koskevat perussäännökset. Lakia sovelletaan muun muassa valtion ja kunnan viranomaisiin sekä Kelaan. Asiakkaiden tulee voida luottaa siihen, että viranomainen toimii lain ja ohjeistusten mukaisesti.

Viranomaisella on velvollisuus:

- kohdella asiakkaita tasapuolisesti
- käyttää toimivaltaansa vain laissa hyväksytyllä tavalla
- vastata asiakkaan asiaa koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin
- opastaa asiakas tarvittaessa oikean viranomaisen luo
- käsitellä asiakkaan asiat ilman aiheetonta viivytystä. Asiakkaalle on hänen pyynnöstään annettava arvio siitä, kuinka kauan asian käsittely kestää

1.4 Yhdenvertaisuuslaki

Uusi yhdenvertaisuuslaki tuli voimaan 1.1.2015. Yhdenvertaisuuslain

tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Laki kieltää syrjinnän henkilön iän, etnisen ja kansallisen alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautuneisuuden sekä muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yhdenvertaisuuslakia sovelletaan esimerkiksi silloin, kun on kyse ammatin harjoittamisesta, työhönotosta, työoloista, työehdoista tai koulutuksesta. Yhdenvertaisuuslain mukaan henkilöä ei myöskään saa asettaa eri asemaan etnisen alkuperän perusteella silloin, kun on kyse sosiaali- ja terveystalvakuista, sosiaaliturvaetuuksista tai palveluiden tarjonnasta.

Vammaisten henkilöiden osalta yhdenvertaisuuslaki koskee työelämän ja koulutuksen lisäksi vuodesta 2015 alkaen myös palveluita. Laki kieltää syrjinnän vammaisuuden perusteella. Laki myös velvoittaa toteuttamaan kohtuulliset mukautukset vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi, ja kohtuullisten mukautusten laiminlyönti on lain mukaan syrjintää.

Yhdenvertaisuuslailla on myös perustettu uusi yhdenvertaisuusvaltuutettu (entinen vähemmistövaltuutettu) sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslautakunta (katso myös luku 3.7).

Lisätietoa yhdenvertaisuuslaista:
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto,
www.syrjinta.fi

1.5 Sosiaalihuoltolaki

Uusi sosiaalihuoltolaki tuli voimaan 1.4.2015. Sosiaalihuoltolaissa on määritelty ne sosiaalihuollon tehtävät ja

Sosiaalihuoltoa järjestettäessä asiakkaan etu on aina ensisijainen.

palvelut, joista kunnan tulee huolehtia. Lisäksi kunnan asukkaiden saatavissa on oltava sosiaalihuollon neuvontaa ja ohjausta. Huomiota on kiinnitettävä varsinkin lasten, nuorten sekä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden neuvontaan ja ohjaukseen.

Sosiaalihuoltolain mukaan palveluja on järjestettävä esimerkiksi seuraaviin tilanteisiin:

- tueksi jokapäiväisestä elämisestä selviytymiseen
- asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen
- taloudelliseen tuen tarpeeseen
- syrjäytymisen estämiseksi ja osallisuuden edistämiseksi
- sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä aiheutuvaan tuen tarpeeseen

Kunta voi päättää, missä laajuudessa se järjestää sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja.

Asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan eikä hänen ihmisarvoaan loukata.

Sosiaalihuoltoa järjestettäessä asiakkaan etu on aina ensisijainen. Etua arvioitaessa on otettava huomioon muun muassa asiakkaan hyvinvointi, itsenäinen suoriutuminen sekä omatoimisuuden vahvistuminen. Asiakkaan etua arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, kuinka eri palvelut vaikuttavat asiakkaan ja hänen perheensä kokonaisuuteen. Asiakkaalla on oikeus omatyöntekijään, joka vastaa asiakkaan palveluista.

Tuen tulee olla tarpeisiin nähden oikea-aikaista, oikeanlaista ja riittävää. Asiakkaan yksilölliset tarpeet on huomioitava ja kunnioitettava itsemääräämisoikeutta.

1.6 Sosiaalihuollon asiakaslaki

Sosiaalihuollon asiakaslain tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakas-suhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa.

Sosiaalihuollon asiakaslaki edellyttää, että:

- asiakkaalla on oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja kohteluun ilman syrjintää
- asiakas ja sosiaalihuollon työntekijä laativat yhdessä suunnitelman, jossa sovitaan, miten palvelu, hoito tai kuntoutus toteutetaan
- sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset. Tämä on tehtävä ymmärrettävästi, tarvittaessa tulkin välityksellä.
- sosiaalihuollon järjestämisen tulee perustua viranomaisen tekemään päätökseen tai yksityistä sosiaalihuoltoa järjestettäessä sosiaalihuollon toteuttajan ja asiakkaan väliseen kirjalliseen sopimukseen.
- asiakkaalla on oikeus saada itseään koskevia tietoja ja velvollisuus antaa tarvittavia tietoja sosiaalihuollon järjestämiseen
- asiakas voi hakea muutosta sosiaalihuoltoa koskevaan päätökseen

Asiakas ja sosiaalihuollon työntekijä laativat yhdessä suunnitelman, jossa sovitaan, miten palvelu, hoito tai kuntoutus toteutetaan.

Kunta on velvollinen nimeämään sosiaaliasiamiehen. Sosiaaliasiamiehen tehtävä on neuvoa asiakkaita sosiaali- huollon asiakaslain soveltamiseen liittyvissä asioissa ja tiedottaa asiakkaan oikeuksista.

1.7 Potilaslaki

Suomessa on voimassa laki potilaan asemasta ja oikeuksista. Laki koskee koko terveydenhuoltoa ja sosiaali- huollon laitoksissa annettavia terveydenhuollon palveluja. Laki sisältää myös potilaan hoitoon ja kohteluun sekä oikeusturvaan liittyvät periaatteet.

Potilaslain mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.

Potilaslaki edellyttää muun muassa, että:

- hoitoon tarvitaan potilaan suostumus
- potilaalle on annettava tiedot hänen terveydentilastaan, hoidon laajuudesta, riskitekijöistä ja hoidon vaihtoehdoista
- potilaalla on oikeus tarkistaa hänestä potilasasiakirjoihin merkityt tiedot ja oikaista ne
- hoitoa jonottamaan joutuville potilaille ilmoitetaan odotuksen syy ja arvioitu kesto
- hoitoon tyytymätön voi tehdä muistutuksen hoitolaitokselle
- hoitolaitoksella on oltava potilasta avustava potilasasiamies, joka antaa potilaalle tietoa tämän oikeuksista ja avustaa tarvittaessa potilasta muistutuksen, kantelun tai korvaushakemuksen teossa
- lapsipotilasta hoidettaessa lapsen mielipide pitää ottaa huomioon silloin, kun lapsi on kyllin kehittynyt sen ilmaisemaan

Potilaslain mukaan lapsen huoltajalla ei ole oikeutta kieltää hoitoa, jota tarvitaan alaikäisen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Kotoutumisella laissa tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehittymistä.

1.8 Kotoutumislaki

Kotoutumislain tavoitteena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahan- muuttajien mahdollisuutta osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä monikulttuurista vuorovaikutusta. Näitä edistetään toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen oppimista. Lakia sovelletaan henkilöihin, joilla on ulkomaalaislaissa tarkoitettu voimassa oleva oleskelulupa.

Kotoutumisella laissa tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehittymistä, jonka tavoitteena on maahanmuuttaneen henkilön osallistuminen työelämään ja yhteiskunnan toimintaan siten, että hän voi samalla säilyttää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kotouttamisella tarkoitetaan viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja.

2

SUUNNITELMAT YHTEISTYÖSSÄ VIRANOMAISTEN KANSSA

Viranomaisten kanssa tehtäviä kirjallisia suunnitelmia ovat muun muassa vammaisen henkilön palvelusuunnitelma, kuntoutussuunnitelma ja maahanmuuttajan kotoutumissuunnitelma.

Kun suunnitelmia tehdään, eri ammattialojen ihmisten on hyvä tehdä yhteistyötä. Näin varmistetaan, että suunnitelmat tukevat toisiaan.

2.1 Palvelusuunnitelma

Kotikunnan tehtävänä on laatia jokaiselle vammaiselle kunnan asukkaalle palvelusuunnitelma, johon kirjataan kaikki asiakkaan tarvitsemat palvelut ja tuet. Palvelusuunnitelma kattaa asiakkaan kaikki elämänalueet. Suunnitelma tehdään yhdessä asiakkaan ja hänen läheistensä kanssa.

Suunnitelman seuranta varten nimetään vastuuhenkilö, joka on yleensä kunnan sosiaalityöntekijä. Palvelusuunnitelmaa muutetaan ja tarkistetaan tarpeen mukaan.

Kotikunnan tehtävänä on laatia jokaiselle vammaiselle kunnan asukkaalle palvelusuunnitelma, johon kirjataan kaikki asiakkaan tarvitsemat palvelut ja tuet.

Lisätietoa palvelusuunnitelmasta:

Vammaispalvelujen käsikirja, www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/palvelusuunnitelma

2.2 Kuntoutussuunnitelma

Kuntoutussuunnitelman tarkoitus on helpottaa vammaisen henkilön asioiden kokonaisuuden hahmottamista. Suunnitelmaan kirjataan esimerkiksi tietoa asiakkaan toimintakyvystä ja hänen tarvitsemansa kuntoutuspalvelut.

Kuntoutussuunnitelman tekevät yhteistyössä kuntoutujan kanssa sosiaali- ja terveydenhuolto sekä työvoima- ja opetusviranomaiset. Tarvittaessa suunnittelussa ovat mukana kuntoutujan omaiset.

Asiakas tarvitsee kuntoutussuunnitelman esimerkiksi silloin, kun hän hakee lääkinnällistä kuntoutusta tai vaikeavammaisten kuntoutuspalveluja Kelalta.

Kuntoutussuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan. Tarvittaessa valitaan yhteyshenkilö, joka huolehtii, että tieto kulkee viranomaisten ja kuntoutujan välillä. Yhteyshenkilö huolehtii myös, että kuntoutus etenee suunnitelman mukaisesti.

2.3 Kotoutumissuunnitelma

Kotoutumislain mukaan maahanmuuttajalla on oikeus henkilökohtaiseen kotoutumissuunnitelmaan, jos hän on työtön ja hakee työtä tai jos hän saa toimeentulotukea tai sen tarve ilmenee alkukartoituksessa. Kotoutumissuunnitelma perustuu alkukartoitukseen, joka tehdään maahanmuuton alkuvaiheessa työttömille työnhakijoille, toimeentulotuen saajille

Erityisistä syistä

kotoutumissuunnitelmaan on mahdollista hakea jatkoa enintään kahdeksi vuodeksi.

ja sitä pyytävälle maahanmuuttajille. Kaikille maahanmuuttajille ei tehdä alkukartoitusta tai kotoutumissuunnitelmaa.

Kotoutumissuunnitelma tehdään enintään kolmeksi vuodeksi sen jälkeen, kun henkilö on tullut Suomeen. Erityisistä syistä kotoutumissuunnitelmaan on mahdollista hakea jatkoa enintään kahdeksi vuodeksi.

Kotoutumissuunnitelman ja -toimenpiteiden tarkoitus on auttaa ihmistä sopeutumaan Suomeen. Suunnitelmaan voi kuulua esimerkiksi suomen kielen kurseja, kuntoutusta ja ammatinvalinnanohjausta.

Asiakas tekee kotoutumissuunnitelman työvoimaneuvojan kanssa työ- ja elinkeinotoimistossa tai sosiaalityöntekijän kanssa kunnan sosiaalitoimistossa.

3

VIRANOMAISET JA MUUT TOIMIJAT

3.1 Kela

Kansaneläkelaitos eli Kela maksaa Suomessa asuville ihmisille rahallista tukea eri elämäntilanteissa. Tavallisesti Kela huolehtii perusturvasta silloin, kun muut tulot jäävät pieniksi. Jotkut Kelan etuudet, kuten lapsilisä, eivät kuitenkaan ole tulotasoon sidottuja.

Kelan tukia saa yleensä henkilö, joka kuuluu Suomen sosiaaliturvan piiriin. Siihen kuuluvat yleensä kaikki, jotka asuvat Suomessa vakinaisesti. Joihinkin Kelan tukiin liittyy asumisaikavaatimus. Henkilön pitää tällöin asua tietty aika Suomessa ennen kuin hän voi saada tukea.

Kelan tukia ovat esimerkiksi:

- kansaneläke, takuueläke ja muut eläkkeellä olevien tuet
- asumistuki
- sairastamiseen liittyvät tuet
- työttömän perusturva
- opiskelijan tuet
- lapsiperheille tarkoitetut tuet

Henkilöt, jotka ovat Suomessa sairausvakuutettuja, saavat Kela-kortin. Kelan sairausvakuutuksen piiriin kuuluvat yleensä kaikki Suomessa vakinaisesti

Joihinkin Kelan tukiin liittyy asumisaikavaatimus. Henkilön pitää tällöin asua tietty aika Suomessa ennen kuin hän voi saada tukea.

asuvat henkilöt. Kela-kortti on maksuton, ja se lähetetään automaattisesti kaikille Suomen sairausvakuutuksen piiriin kuuluville. Kela-kortilla saa apteekkeissa ja useilla yksityisillä lääkäriasemilla Kela-korvauksen osasta suoritetuista maksuista. Maksettavaksi jää tällöin ainoastaan omavastuuosuus.

Eläkkeensaajat saavat Kelasta kansaneläkkeensaajan kortin. Kortilla voi saada eläkeläisalennusta esimerkiksi joukkoliikenteen lipuista. Jotta alennuksen saa, kansaneläkkeensaajan kortin lisäksi mukana pitää olla kuvallinen henkilötodistus.

Eläkkeensaaja voi saada kansaneläkkeensaajan kortin, jos hän:

- on alle 65-vuotias
- asuu Suomessa
- ei saa työeläkettä

Kun hakijalle on myönnetty täysi kansaneläke, kortti lähetetään hänelle automaattisesti. Kansaneläkkeensaajan kortti on maksuton.

Kelan etuuksia haetaan Kelasta joko paperilomakkeella tai verkossa Kelan sähköisen asiointipalvelun (www.kela.fi/asiointi) kautta. Kaikkia etuuksia ei voi hakea sähköisesti.

Taloudellisten tukien lisäksi Kela järjestää kuntoutusta.

Työkäisten kuntolutuksella parannetaan ja tuetaan työkykyä ja edistetään työelämään pääsyä tai sinne paluuta. Vaativalla lääkinällisellä kuntoutuksella tuetaan vaikeavammaista kuntoutujaa mahdollisimman itsenäiseen ja täysipainoiseen toimintaan ja osallistumiseen.

Sairausryhmäkohtaiset kuntoutuskurssit tukevat sairastuneita tai vammautuneita henkilöitä sekä heidän perheitään monissa eri elämäntilanteissa. Kuntoutukseen pääsemiseksi ei ole

asumisaikavaatimusta, mutta kuntoutujan on oltava Suomen sosiaaliturvan piirissä.

Lisätietoa Kelan palveluista ja etuuksista: www.kela.fi

3.2 Kuntien sosiaalipalvelut

Kotikunta on kunta, jossa henkilö vakituisesti asuu. Kotikunnan rekisteröinti tehdään maistraatissa.

Kunnan asukas on oikeutettu kunnan järjestämiin sosiaalipalveluihin. Sosiaalipalvelut auttavat kuntalaisia erilaisissa elämäntilanteissa.

Sosiaalipalveluihin kuuluvat esimerkiksi:

- taloudellinen tuki
- asumisasiat
- vammaisten ja vanhusten palvelut
- lasten päivähoido

Sosiaalityöntekijät neuvovat ja ohjaavat, selvittävät asiakkaiden ongelmia yhdessä asiakkaan kanssa ja järjestävät tukitoimia.

3.3 Mielenterveyspalvelut

Kunnan on järjestettävä asukkailleen mielenterveyspalveluita. Mielenterveyspalveluista saa apua, tukea, hoitoa ja kuntoutusta erilaisiin mielenterveysongelmiin. Yhteyttä voi ottaa myös kriisitilanteissa.

Mielenterveyspalveluita tarjoavat:

- terveyskeskukset
- mielenterveystoimistot
- lasten- ja perheneuvolat

Mielenterveyspalveluista saa apua, tukea, hoitoa ja kuntoutusta erilaisiin mielenterveysongelmiin.

- koulut ja oppilaitokset
- työterveyshuolto
- järjestöt, kuten Suomen Mielenterveysseura (katso myös luku 11.5)

Palveluissa huomioidaan muun muassa asiakkaan ikä ja äidinkieli.

Jos asiakas saa mielenterveyspalveluita useista eri paikoista, pitää huomioida, että yhteistyö ja tiedonvälitys eri palveluiden tuottajien välillä toimii.

3.4 Vammaisasiamies

Joissain kunnissa on vammaisasiamies. Vammaisasiamiehen tehtävänä on edistää vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja perusoikeuksien toteutumista kunnissa.

Vammaisasiamies esimerkiksi:

- ohjaa ja neuvoo vammaisia henkilöitä ja heidän läheisiään vammaisuuteen liittyvissä kysymyksissä.
- kouluttaa ja neuvoo asiantuntijoita
- tekee yhteistyötä vammaisjärjestöjen kanssa

Vammaisasiamiehen tehtäviä ei ole määritelty lainsäädännössä, joten kaikissa kunnissa ei ole vammaisasiamiestä. Vammaisasiamies on esimerkiksi Helsingissä, Espoossa ja Tampereella.

3.5 Potilasiamies

Jokaisessa terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelee potilasiamies. Potilasiamies neuvoo ja tiedottaa potilaan oikeuksista.

Jos potilas on tyytymätön saamaansa hoitoon tai kohteluun, potilasiamies tarvittaessa avustaa potilasta tekemään muistutuksen tai kantelun.

Potilasiamies ei ota kantaa potilaan lääketieteellisiin hoitopäätöksiin.

3.6 Sosiaaliasiamies

Jokaisen kunnan on nimettävä sosiaaliasiamies. Sosiaaliasiamies voi olla myös kahden tai useamman kunnan yhteinen. Sosiaaliasiamies neuvoo ja tiedottaa sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista.

Jos sosiaalihuollon asiakas on tyytymätön saamaansa palveluun tai kohteluun, hän voi pyytää sosiaaliasiamiestä toimimaan sovittelijana.

Sosiaaliasiamies ei tee päätöksiä eikä myönnä etuuksia.

3.7 Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävä on edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomaisena.

Hänen puoleensa voi kääntyä, jos on itse kokenut tai havainnut toiseen ihmiseen tai ryhmään kohdistuvaa syrjintää esimerkiksi iän, etnisen alkuperän, kansalaisuuden, uskonnon, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautuneisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toimii myös kansallisena ihmiskaupparaportoijana ja seuraa ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu, henkilö itse tai hänen suostumuksellaan yhdenvertaisuutta edistävä yhteisö voi viedä syrjintätapauksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tutkittavaksi.

Lisätietoa yhdenvertaisuusvaltuutetusta:

www.syrjinta.fi

www.yhdenvertaisuus.fi

3.8 Lapsiasiavaltuutettu

Lapsiasiavaltuutettu on viranomainen, jonka tehtävänä on lain mukaan edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista yleisellä yhteiskunnallisella tasolla yhdessä muiden alan toimijoiden kanssa. Valtuutettu ei ratkaise yksittäisten lasten tai perheiden asioita eikä voi muuttaa muiden viranomaisten päätöksiä.

Lisätietoa lapsiasiavaltuutetusta:
www.lapsiasia.fi

3.9 Järjestöt

Vammaisjärjestöistä ja monikulttuurisuusjärjestöistä voi saada neuvoja, apua ja tukea.

Vammaisjärjestöt edistävät vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta. Järjestöt tarjoavat:

- vammaisuuteen liittyvää neuvontaa ja ohjausta
- harrastus- ja vapaa-ajan toimintaa
- vertaistukea

Vammaisjärjestöt toimivat myös edunvalvojina ja järjestävät keskustelu- ja tiedotustilaisuuksia erilaisista aiheista.

Monikulttuurisuusjärjestöt edistävät muun muassa monikulttuurisuutta ja kotoutumista. Järjestöt järjestävät esimerkiksi urheilu-, kulttuuri- tai muuta vapaa-ajan toimintaa. Järjestöt pyrkivät siihen, että maahanmuuttajataustaiset henkilöt voivat aktiivisesti osallistua esimerkiksi yhteiskunnalliseen toimintaan Suomessa.

Vammaisjärjestöt tarjoavat neuvontaa, ohjausta, harrastus- ja vapaa-ajan toimintaa sekä vertaistukea.

Tämän oppaan loppuun on listattu eri järjestöjen yhteystietoja. Lista ei kuitenkaan kata kaikkia järjestöjä.

3.10 Vakuutusyhtiöt

Vakuutuksilla suojaudutaan odottamattomien tapahtumien ja onnettomuuksien aiheuttamilta taloudellisilta menetyksiltä.

Yksityinen henkilö voi ottaa vakuutuksen vakuutusyhtiöstä. Henkilö voi ottaa esimerkiksi koti-, tapaturma-, matka-, työkyvyttömyys- tai henkivakuutukseen. Myös yritykset ja yhteisöt voivat ottaa vakuutuksia. Asiakas hoitaa vakuutusasiat yleensä suoraan vakuutusyhtiön kanssa.

Yksityiset vuokranantajat velvoittavat yleensä vuokralaisen ottamaan koti- vakuutuksen. Jos vuokralainen saa toimeentulotukea, hän voi yleensä sisällyttää kotivakuutuksen kulut hyväksyttäväksi menoiksi toimeentulotuen laskelmaan.

Lisätietoa vakuutusasioista:
www.vakuutusneuvonta.fi tai
puhelinnumerosta 09 6850 120

4

PALVELUJEN HAKEMINEN JA MUUTOKSENHAKU

4.1 Hakeminen ja päätöksenteko

Jotta palveluja tai tukia voi saada, niitä täytyy erikseen hakea. Palveluita ja tukia haetaan yleensä kirjallisesti. Viranomaisen suostumuksella hakeminen voi tapahtua myös suullisesti.

Hakemuksessa tulee esittää perustelut omille vaatimuksilleen. Vammaan liittyvään hakemukseen tarvitaan usein myös liitteitä. Liitteitä ovat esimerkiksi lääkärinlausunto sekä muut mahdolliset asiantuntijalausunnat, kuten lääkärin, kuntoutusohjaajan tai fysioterapeutin lausunto.

Viranomaisen tulee käsitellä hakemus mahdollisimman nopeasti. Käytännössä päätöksen saaminen saattaa kestää kuitenkin useita viikkoja.

Kirjalliseen hakemukseen saa aina kirjallisen päätöksen.

Päätöksestä näkee seuraavat asiat:

- saako henkilö haettua palvelua
- mihin hakija on oikeutettu tai velvoitettu
- päätöksen perustelut
- lainsäädäntö tai ohjeistus, jota päätöksessä on sovellettu
- päätöksen perustana olevat tosiseikat

Päätöksen mukana on aina muutoksenhakuosoitus, jossa kerrotaan, miten päätökseen voi hakea muutosta.

Jos hakemukseen tai päätökseen liittyvissä asioissa on kysyttävää, viranomaisilta saa maksutonta neuvontaa.

4.2 Muutoksenhaku

Jos hakija ei ole tyytyväinen kunnan sosiaaliviranomaisen tai Kelan tekemään päätökseen, hän voi hakea päätökseen muutosta. Päätöksen mukana on aina muutoksenhakuosoitus, jossa kerrotaan, miten päätökseen voi hakea muutosta. Muutoksenhaku-aika on rajallinen, usein 14 tai 30 päivää siitä kun asiakas on saanut tiedon päätöksestä.

Muutoksenhakuosoituksessa kerrotaan seuraavat asiat:

- miten päätökseen voi hakea muutosta
- milloin muutosta pitää hakea
- mihin muutoksenhaku lähetetään

Ennen varsinaista muutoksenhakua voi neuvotella päätöksen tehneen viranomaisen kanssa. Yhteyttä kannattaa ottaa heti, kun on saanut päätöksen. Tällöin voi esittää lisäperusteluita hakemuksensa tueksi ja selvittää jo aiemmin annettuja selvityksiä.

Terveystieteiden huollon hoitoratkaisuihin, kuten kuntoutuspäätökseen, ei voi hakea muutosta valittamalla. Jos potilas on tyytymätön palveluun, hoitoon tai kohteluun, hän voi tehdä:

- muistutuksen toimintayksikön vastuuhenkilölle
- kantelun valvovalle viranomaiselle

Potilasasiainmeheltä saa neuvoja ja apua potilaan asemaan ja oikeuksiin liittyvissä asioissa.

4.3 Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus

Viranomaisilla on salassapitovelvollisuus ja vaitiolovelvollisuus. Asiakkaan asemaa, terveydentilaa, yksityiselämää koskevia

tietoja tai henkilö- ja osoitetietoja ei saa antaa ilman asiakkaan lupaa kenellekään, ei edes perheenjäsenille. Salassapidettäviä tietoja ei saa antaa myöskään toiselle viranomaiselle, jos se ei ole laissa erikseen sallittu.

Asiakkaalla on oikeus tutustua kaikkiin itseään koskeviin tietoihin, joita viranomaisilla on hallussaan.

**Viranomaisilla on salassapito-
velvollisuus ja vaitiolovelvollisuus.**

TALOUDELLISET TUET

Suomessa asuva henkilö voi saada taloudellista tukea eri elämäntilanteissa Kelasta tai kunnan sosiaalipalveluista.

Esimerkiksi seuraavia tukia haetaan Kelasta:

- vammaisetuudet
- kuntoutusraha
- sairauspäiväraha
- asumistuet
- työmarkkinatuki

Kunnan sosiaalipalveluista haettavia tukia ovat esimerkiksi:

- toimeentulotuki
- vaatetus- ja ravitsemustuki
- sosiaalinen luotto

Yllä mainitut tuet esitellään tarkemmin tässä oppaassa. Kelasta ja kunnan sosiaalipalveluista voi saada myös muita tukia.

Kelan tukia haetaan Kelasta joko paperilomakkeella tai verkossa Kelan sähköisen asiointipalvelun (www.kela.fi/asiointi) kautta. Aivan kaikkia tukia ei voi hakea sähköisesti.

Joissain Kelan myöntämissä tuissa on määriteltä, kuinka kauan henkilön pitää asua Suomessa, ennen kuin hän voi hakea tukea. Tarkempia tietoja eri tuista saa Kelasta ja kunnan sosiaalitoimistosta.

Vammaistukea voidaan myöntää yleensä vasta, kun henkilö on asunut Suomessa kolme vuotta.

5.1 Vammaisetuudet

16 vuotta täyttäneen vammaistuki

Vammaistuen tarkoitus on helpottaa vammaisen henkilön selviytymistä jokapäiväisessä elämässä, työssä ja opiskelussa.

16 vuotta täyttäneen vammaistukea voidaan maksaa sairaalle tai vammaiselle henkilölle, jonka toimintakyky on heikentynyt vähintään vuoden ajan ja joka on täyttänyt 16 vuotta. Vammaistukea ei voida myöntää, jos henkilölle maksetaan eläkettä. Tällöin henkilölle voidaan vammaistuen sijaan myöntää eläkettä saavan hoitotukea.

Vammaistukea maksetaan yleensä vain Suomessa asuvalle henkilölle. Vammaistukea voidaan myöntää yleensä vasta, kun henkilö on asunut Suomessa 3 vuotta.

Vammaistuki jaetaan tuen suuruuden perusteella kolmeen luokkaan:

- perusvammaistuki (92,94 euroa vuonna 2016)
- korotettu vammaistuki (216,87 euroa vuonna 2016)
- ylin vammaistuki (420,51 euroa vuonna 2016)

Tuki myönnetään joko toistaiseksi tai määräajaksi. Tuen saamiseen vaikuttaa sairauden tai vamman aiheuttama haitta, sekä avun, ohjauksen tai valvonnan tarve, taikka erityiskustannukset. Perusvammaistuen voi saada ilman vammasta aiheutuvia kustannuksia. Hakijan tulot tai varallisuus eivät vaikuta vammaistuen saamiseen. Vammaistuesta ei makseta veroa.

16 vuotta täyttäneen vammaistukea haetaan Kelasta. Liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto C tai muu vastaava lääkärinlausunto terveydentilasta.

Eläkettä saavan hoitotuki

Eläkettä saavan hoitotuella tuetaan

Avuntarve tai ohjauksen ja valvonnan tarve sekä vammasta ja sairaudesta aiheutuvat kustannukset vaikuttavat siihen, minkä suuruista hoitotukea voi saada.

sairaana tai vammaisen eläkkeensaajan selviytymistä jokapäiväisessä elämässä. Tuki korvaa osittain myös toimintakyvyn heikentymisestä aiheutuvia kustannuksia.

Hoitotukea voi saada täytettyään 16 vuotta. Hoitotuen saaminen edellyttää, että asuu Suomessa ja saa eläkettä tai muuta vastaavaa etuutta vanhuuden tai täyden työkyvyttömyyden perusteella. Hoitotukea maksetaan yleensä vain Suomessa asuvalle henkilölle. Jos hakija on muuttanut Suomeen ulkomailta, hoitotuki voidaan myöntää yleensä vasta, kun on asunut Suomessa 3 vuotta.

Hoitotuen saamiseen vaikuttaa hakijan toimintakyky. Toimintakyvyn tulee olla heikentynyt sairauden tai vamman vuoksi yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan.

Toimintakyky on heikentynyt, kun sairaus tai vamma heikentää kykyä:

- huolehtia itsestä (esimerkiksi peseytymistä tai pukeutumista)
- tehdä välttämättömiä kotitaloustöitä tai
- asioida kodin ulkopuolella.

Avuntarve tai ohjauksen ja valvonnan tarve sekä vammasta ja sairaudesta aiheutuvat kustannukset vaikuttavat siihen, minkä suuruista hoitotukea voi saada.

Hoitotuki jaetaan tuen suuruuden perusteella kolmeen luokkaan:

- perushoitotuki (62,25 euroa vuonna 2016)
- korotettu hoitotuki (154,96 euroa vuonna 2016)
- ylin hoitotuki (327,67 euroa vuonna 2016)

Perushoitotukea ja ylintä hoitotukea ei voi saada pelkästään vammasta tai sairaudesta aiheutuvien kustannusten perusteella. Hoitotuesta ei makseta veroa.

Hoitotukea haetaan Kelasta. Liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto C tai muu vastaava lääkärinlausunto terveydentilasta.

Alle 16-vuotiaan vammaistuki

Alle 16-vuotiaan vammaistuki on tarkoitettu pitkäaikaisesti sairaalle tai vammaiselle lapselle. Tukea voi saada, jos sairaan tai vammaisen lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu perheelle vähintään 6 kuukauden ajan tavanomaista suurempaa rasitusta ja sidonnaisuutta. Alle 16-vuotiaan vammaistuessa ei ole asumisaika-vaatimusta.

Vammaistuki on porrastettu kolmeen ryhmään sen mukaan, minkä verran lapsi tarvitsee hoitoa, huolenpitoa ja kuntoutusta. Ryhmät ovat:

- perusvammaistuki (93,28 euroa vuonna 2015)
- korotettu vammaistuki (217,66 euroa vuonna 2015)
- ylin vammaistuki (422,06 euroa vuonna 2015)

Alle 16-vuotiaan vammaistuesta ei makseta veroa.

Alle 16-vuotiaan vammaistukea haetaan Kelasta. Liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto C tai muu vastaava lääkärinlausunto lapsen terveydentilasta. Hakemus liitteineen kannattaa jättää Kelaan jo hyvissä ajoin ennen kuin lapsi täyttää 16 vuotta.

Lisätietoa vammaistuesta:
www.kela.fi/vammaistuet

5.2 Kuntoutusraha

Kuntoutusraha turvaa toimentulon kuntoutukseen osallistumisen ajalta. Kuntoutusrahaa voi saada Suomessa asuva 16–67-vuotias henkilö, jonka kuntoutuksen tavoitteena on työelämässä pysyminen, työelämään palaaminen tai työelämään pääsy.

Kuntoutusrahaa ei makseta omavastuuajalta. Omavastuu-aika on yleensä 1–9 arkipäivää. Kuntoutusraha on verollista tuloa.

Kuntoutusrahaa haetaan Kelasta. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan kuntoutuksen järjestäjän kuntoutuspäätös.

Lisäksi Kela voi maksaa nuoren kuntoutusrahaa, jonka saaminen ei edellytä kuntoutuspäätöstä. Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan 16–19-vuotiaalle nuorelle, joka tarvitsee tehostettua kuntoutusta.

Lisätietoa kuntoutusrahasta:
www.kela.fi/kuntoutusraha

5.3 Sairauspäiväraha

Sairauspäiväraha korvaa alle vuoden kestävästä työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansionmenetystä. Sitä maksetaan enintään 300 arkipäivältä.

Sairauspäivärahaa maksetaan vasta omavastuuajan jälkeen. Omavastuu-aika on yleensä sairastumispäivä ja seuraavat 9 arkipäivää. Jos lääkäri arvioi, että

Sairauspäiväraha korvaa alle vuoden kestävästä työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansionmenetystä.

työkyvyttömyys jatkuu yli 10 arkipäivää, voi alkaa saada sairauspäivärahaa.

Sairauspäivärahaa voi saada 16–67-vuotias henkilö, joka on sairautensa takia työkyvytön. Päivärahaa saa, kun on ollut työkyvyttömyyttä edeltävän 3 kuukauden aikana ansiotyössä työntekijänä, yrittäjänä tai ammatinharjoittajana.

Eläkkeensaajat eivät voi saada sairauspäivärahaa. Poikkeuksena ovat alle 68-vuotiaat eläkkeensaajat, jotka käyvät töissä eläkkeen ohella ja tulevat työkyvyttömiksi kyseiseen työhönsä.

Sairauspäivärahaa haetaan Kelasta. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan lääkärintodistus. A-lääkärintodistus on yleensä riittävä selvitys työkyvyttömyydestä 60 arkipäivään asti ja tämän jälkeen tarvitaan B-lääkärinlausunto.

Lisätietoa sairausajan tuista:
www.kela.fi/sairastaminen

5.4 Vaatetus- ja ravitsemustuki

Jos vammaisen henkilö tarvitsee erityisravintoa tai erityisravintovalmisteita, hän voi saada niistä korvausta. Ravintovalmisteiden tulee aiheuttaa perheelle lisäkustannuksia. Tarpeen tulee olla pitkäaikainen ja säännöllinen.

Vammaispalvelulain mukaan vammaiselle henkilölle voidaan korvata ylimääräiset vaatekustannukset:

- jos henkilö ei vammansa vuoksi voi käyttää valmiina ostettavia vaatteita tai jalkineita
- jos vaatteet vammasta johtuen kuluvat tavallista nopeammin

Tuki on määrärahasidonnainen, eli kunnat voivat myöntää tukea määrärahojensa puitteissa. Vaatetustukea

ja ravitsemustukea voi hakea oman asuinkunnan sosiaalitoimistosta.

5.5 Asumistuki

Yleinen asumistuki

Yleistä asumistukea voi saada henkilö, joka on pienituloinen ja asuu Suomessa vakituisesti. Yleistä asumistukea voi saada vuokra-asuntoon tai omistusasuntoon. Tukea voidaan maksaa yksittäiselle henkilölle tai ruokakunnalle. Ruokakunta tarkoittaa samassa asunnossa vakituisesti asuvia ihmisiä.

Asumistuki voi olla korkeintaan 80 % eli neljä viidesosaa asumismenoista. Asukas maksaa siis asumismenoistaan aina vähintään 20 % eli yhden viidesosan itse. Asumistuki myönnetään yleensä vuodeksi eteenpäin. Asumistuesta ei makseta veroa.

Asumistuen määräytymiseen vaikuttavat:

- ruokakunnan aikuisten ja lasten lukumäärä
- asunnon sijaintikunta
- bruttokuukausitulojen yhteismäärä ruokakunnassa

Yleisessä asumistuessa on 300 euron suuruinen ansiotulovähennys. Ansiotulovähennys tarkoittaa sitä, että asumistuen määrää laskettaessa jokaisen ruokakunnan jäsenen yhteenlasketuista ansiotuloista vähennetään 300 euroa kuukaudessa.

Yleistä asumistukea haetaan Kelasta.

Eläkkeensaajan asumistuki

Eläkkeensaajan asumistukea voi saada henkilö, joka asuu vakinaisesti Suomessa ja:

- on pienituloinen, 16–64-vuotias ja saa eläkettä tai
- on täyttänyt 65 vuotta

Tukea haetaan Kelasta. Eläkkeensaajan

asumistuen suurus määräytyy eri tavoin kuin yleisessä asumistuessa. Eläkeläisen asumistuesta ei mene veroa.

Lisätietoa yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajien asumistuesta:
www.kela.fi/asumistuki

5.6 Toimeentulotuki

Toimeentulotukea saa henkilö tai perhe, jonka tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin. Toimeentulotuki turvaa välttämättömän toimeentulon silloin, kun henkilö ei voi saada toimeentuloaan millään muulla tavalla. Ennen toimeentulotuen myöntämistä selvitetään, voiko hakija saada muita tuloja tai sosiaaliturvan etuuksia.

Toimeentulotukea voi saada vain siinä tapauksessa, että muut tulot tai tuet ovat vähäiset. Henkilön tai perheen menojen on yleensä oltava suurempia kuin tulojen. Toimeentulotukea voi hakea sähköisesti tai paperilomakkeella, ja liitteeksi tarvitaan tiedot tuloista ja menoista, kuten tiliotteet, vuokranmaksukuitit ja laskut. Tarkempi luettelo toimeentulotukihakemuksen liitteistä on hakemuslomakkeen mukana.

Toimeentulotukea haetaan kirjallisesti hakulomakkeella kotikunnan sosiaalitoimistosta.

Lisätietoa toimeentulotuesta:
<http://stm.fi/toimeentulotuki>

5.7 Työmarkkinatuki

Kela maksaa työttömälle työnhakijalle työmarkkinatukea tai työttömyyspäiväraha (ansiopäiväraha tai peruspäiväraha).

Tuen saamiseksi tulee ilmoittautua työnhakijaksi työ- ja elinkeinopalveluihin joko käymällä paikan päällä, soittamalla tai sähköisessä asiointissa.

1.1.2015 saakka maahanmuuttajan kotoutumistoimenpiteiden aikana maksettava tuki oli nimeltään kotoutumistuki. Tuki on nyt samansuuruinen (32,80 euroa päivässä vuonna 2015), mutta kulkee työmarkkinatuen nimellä.

Työmarkkinatukea anotaan Kelasta. Sitä voidaan hakea joko Kelan sähköisessä asiointipalvelussa tai täyttämällä paperinen hakemuslomake.

Työmarkkinatuen täydennyksenä voi saada myös toimeentulotukea, jos asiakas on tuen tarpeessa (katso edellinen luku 5.6).

Lisätietoa työmarkkinatuesta:
www.kela.fi/tyomarkkinatuki

5.8 Sosiaaliset luotot

Sosiaalisen luototuksen tarkoituksena on muun muassa ehkäistä ylivelkaantumista. Sosiaalista luottoa voi saada henkilö, joka on pienituloinen ja vähävarainen ja jonka ei ole mahdollista saada kohtuuehtoista luottoa muulla tavoin. Hakijalla täytyy olla kyky suoriutua luoton takaisinmaksusta.

Sosiaalista luottoa järjestää kunta. Kaikki kunnat eivät kuitenkaan myönnä sosiaalista luottoa. Jos kunta myöntää sosiaalista luottoa, se voi periä luotosta kohtuullista korkoa. Kunnasta saa myös taloudellista neuvontaa ja ohjausta.

Sosiaalisen luototuksen tarkoituksena on muun muassa ehkäistä ylivelkaantumista.

Lisätietoa sosiaalisista luotoista saa oman kotikunnan sosiaalitoimistosta.

5.9 Invalidivähennys verotuksessa

Vammaisuuden perusteella verotuksessa voi saada invalidivähennyksen. Invalidivähennykseen on oikeus henkilöllä, jolla on sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutunut pysyvä haitta-aste vähintään 30 prosenttia. Täyden vähennyksen saa henkilö, jonka haitta-aste on 100 prosenttia. Jos haitta-aste on pienempi kuin 100 prosenttia, invalidivähennys on haitta-asteen mukainen prosenttimäärä täydestä vähennyksestä.

Invalidivähennyksen saamiseksi on ensimmäisellä kerralla liitettävä veroilmoitukseen lääkärintodistus, josta pysyvä haitta-aste ja sen alkamisajankohta ilmenevät. Jatkossa verottaja tekee vähennyksen automaattisesti. Haitta-asteen muuttuessa on aina toimitettava verottajalle uusi lääkärintodistus.

Invalidivähennyksen voi saada sekä kunnallis- että valtionverotuksessa. Kunnallisverotuksessa vähennys tehdään muusta ansiotulosta kuin eläketulosta.

Lisätietoa invalidivähennyksestä:
Verotoimisto, www.vero.fi

Vammaisuuden perusteella verotuksessa voi saada invalidivähennyksen.

6

ELÄKKEET

Suomessa eläke on ansioeläkettä tai kansaneläkettä tai molempia. Ansioeläke maksetaan työstä saadun tulon perusteella eli se kertyy ansiotyössä.

Kansaneläkettä henkilö voi saada, vaikka ei olisi ollut ansiotyössä. Kansaneläkkeeseen kuuluvat lakisääteiset työkyvyttömyys- ja vanhuuseläkkeet.

6.1 Kuntoutustuki

Kuntoutustuki on määräaikainen työkyvyttömyyseläke. Sitä voi saada sekä kansaneläke- että ansioeläketurvan kautta. Kuntoutustuki myönnetään hakijan hoidon ajaksi tai kuntoutumisen edistämiseksi. Sen tarkoituksena on tukea henkilön työhön paluuta tilanteissa, joissa sairauspäiväraha-kaus ei ole ollut riittävä työkyvyn palautumiseen.

Kuntoutustuen edellytyksenä on, että hakijalle on laadittu hoito- tai kuntoutussuunnitelma tai että sitä valmistellaan.

Kuntoutustukea haetaan Kelasta tai omasta eläkevakuutusyhtiöstä.

6.2 Työkyvyttömyyseläke

Jos työnteko on vamman tai sairauden vuoksi pysyvästi mahdotonta, voidaan henkilölle myöntää työkyvyttömyyseläke. Alle 20-vuotias ei kuitenkaan voi saada sitä ennen kuin hänen kuntoutusmahdollisuutensa on selvitetty. Pysyvästi sokealla tai liikuntakyvyttömällä on oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen, vaikka hän olisi töissä.

Pysyvästi sokealla tai liikunta- kyvyttömällä on oikeus työ- kyvyttömyyseläkkeeseen, vaikka hän olisi töissä.

Työkyvyttömyyseläkkeellä turvataan työkyvyttömyydestä aiheutuvaa ansionmenetystä, mutta ei sairaudesta tai vammasta aiheutuvaa haittaa. Kun sairaus johtaa työkyvyttömyyteen, haetaan yleensä ensin sairauspäivärahaa ja vasta sairauden pitkittyessä työkyvyttömyyseläkettä.

Kansaneläkelain mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen on oikeus 16–64-vuotiaalla henkilöllä:

- jonka muut eläkkeet ja korvaukset jäävät alle pienimpään kansaneläkkeeseen oikeuttavan tulorajan
- joka asuu tai on asunut Suomessa vähintään kolme vuotta
- jonka sairaus, vika tai vamma estää kohtuullisen toimeentulon turvaavan työnteon tai työskentelyn omassa taloudessa tai joka on pysyvästi sokea tai liikuntakyvytön

Työkyvyttömyyseläkettä voi hakea kansaneläkkeenä Kelasta tai ansioeläkkeenä eläkevakuutusyhtiöstä. Hakemuksen liitteenä on oltava ajankohtainen lääkärinlausunto, pääsääntöisesti B-lausunto.

6.3 Vanhuuseläke

Kansaneläkelain mukainen vanhuuseläkkeen ikäraja on 65 vuotta. Eläke voi olla vanhuuseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä.

Kansaneläkelain mukaisen eläkkeen saaminen edellyttää, että:

- henkilö asuu tai on asunut Suomessa vähintään kolmen vuoden ajan
- muut eläkkeet ja korvaukset jäävät

alle pienimpään kansaneläkkeeseen oikeuttavan tulorajan

Kansaneläkelain mukaisen vanhuuseläkkeen suuruus riippuu muista eläketuloista, lähinnä ansioeläkkeistä. Eläkkeen määrä suhteutetaan Suomessa asuttuun aikaan. Vanhuuseläkkeen saajalle voidaan lisäksi maksaa Kelasta lapsikorotusta, eläkkeensaajien hoitotukea, asumistukea ja rintamalisää.

Vanhuuseläkettä haetaan Kelasta.

6.4 Takuueläke

Takuueläke on vähimmäiseläke, jota maksetaan pienituloisille eläkeläisille. Takuueläke turvaa Suomessa asuvalle henkilölle vähimmäiseläkkeen (746,57 e/kk vuonna 2015), jos henkilön kaikki eläkkeet ennen verotusta eivät ylitä tiettyä määrää (739,81 e/kk vuonna 2015).

Takuueläkettä voi saada, kun on asunut Suomessa vähintään 3 vuotta sen jälkeen, kun on täyttänyt 16 vuotta. Asumisaikaa ei vaadita nuorelta työkyvyttömältä, jos hän sai vammaistukea täyttäessään 16 vuotta.

Lisäksi vaaditaan, että hakija saa kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä tai jotakin muuta takuueläkkeeseen oikeuttavaa eläkettä.

Maahanmuuttajalla on oikeus takuueläkkeeseen, vaikka hän ei saisi mitään takuueläkkeeseen oikeuttavaa eläkettä, jos hän on:

- 65-vuotias tai
- 16-vuotias ja kansaneläkelain mukaan työkyvytön

Takuueläke on vähimmäiseläke, jota maksetaan pienituloisille eläkeläisille.

Takuueläkettä haetaan Kelasta. Eläkkeen määrä riippuu hakijan muista eläkkeistä.

Lisätietoa takuueläkkeestä:
www.kela.fi/takuuelake

6.5 Eläkkeensaajan lapsikorotus

Kela maksaa eläkkeensaajille lapsikorotusta alle 16-vuotiaista lapsista.

Lapsikorotusta voi saada:

- jokaisesta eläkkeensaajan tai hänen puolisonsa Suomessa asuvasta alle 16-vuotiaasta lapsesta, joka elää samassa taloudessa eläkkeensaajan kanssa
- eläkkeensaajan luona asuvasta yksityisesti sijoitetusta kasvattilapsesta
- eläkkeensaajan omasta muualla asuvasta lapsesta, jonka toimeentulosta eläkkeensaaja muuten huolehtii

Eläkkeensaajan lapsikorotus on verotonta tuloa. Lapsikorotusta haetaan Kelasta.

Lisätietoa lapsikorotuksesta:
www.kela.fi/lapsikorotus

ASUMINEN

Vammaisella henkilöllä on samanlainen oikeus asumiseen, asumismuodon valintaan ja ympäristöön kuin muillakin ihmisillä. Oikeutta turvataan tarvittavilla apuvälineillä ja palveluilla sekä esteettömillä asunnoilla ja ympäristöillä.

7.1 Asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet

Henkilö voi saada taloudellista tukea erilaisten asumista helpottavien apuvälineiden hankkimiseen. Tuki on tarkoitettu vaikeavammaiselle henkilölle, jolla on vaikeuksia selviytyä liikkumisesta, yhteydenpidosta tai muista päivittäisistä toiminnoista.

Tavoitteena on, että henkilö selviytyy mahdollisimman itsenäisesti omassa asunnossaan. Apuvälineitä ovat esimerkiksi:

- turvavälineet, kuten kuulovammaisten hälytinjaerjestelmä
- siirtymiseen liittyvät välineet, kuten katonosturi ja porrastin
- muut selviytymistä helpottavat välineet, kuten ovenavausjärjestelmät ja tekstipuhelin

Hakijan vaikeavammaisuus arvioidaan lääkärintodistuksen perusteella. Toimintakyvyn arvio tehdään toimintaterapeutin ja fysioterapeutin lausunnon perusteella. Palvelua haetaan oman asuinkunnan vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä.

Asunnon muutostöillä helpotetaan vaikeavammaisen tai iäkkään henkilön omatoimista selviytymistä kotona.

7.2 Asunnon muutostyöt

Asunnon muutostöillä helpotetaan vaikeavammaisen tai iäkkään henkilön omatoimista selviytymistä kotona. Vaikeavammaiselle henkilölle korvataan muutostöistä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset.

Korvattavia muutostöitä voivat olla esimerkiksi:

- ovien levennykset
- pyörätuoliluiskien rakentaminen
- kynnysten poistaminen
- tukikahvojen asentaminen esimerkiksi kylpyhuoneeseen

Muutostöiden tarpeellisuutta selvitetään joko sosiaalityöntekijän tai terveydenhuollossa. Sosiaalityöntekijä arvioi toimintakyvyn vaatimat välttämättömät asunnon muutostyöt yhteistyössä asiakkaan kanssa. Lausuntoja asunnon muutostöiden tarpeellisuudesta antavat terveydenhuollossa toimintaterapeutit, kuntoutusohjaajat ja fysioterapeutit. Tarvittaessa pyydetään lausunto myös rakennusalan asiantuntijalta.

Asunnon muutostöinä kaupungit korvaavat vain vamman tai sairauden vuoksi välttämättömät muutostyöt. Jos henkilö haluaa samalla teettää muita muutostöitä, niitä ei korvata.

Henkilön tulot eivät vaikuta asunnon muutostöihin. Palvelua haetaan oman

Palveluasumiseen kuuluvat asunto ja sellaiset palvelut, jotka ovat välttämättömiä päivittäisessä elämässä.

kunnan vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä.

7.3 Palveluasuminen

Palveluasuminen on tarkoitettu vaikeavammaiselle henkilölle, joka tarvitsee vamman tai sairauden takia jatkuvasti toisen henkilön apua, mutta ei ole jatkuvan laitosasumisen tarpeessa.

Palveluasumiseen kuuluvat asunto ja sellaiset palvelut, jotka ovat välttämättömiä päivittäisessä elämässä.

Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi avustaminen:

- liikkumisessa
- pukeutumisessa
- henkilökohtaisessa hygieniassa
- ruoan valmistuksessa
- asunnon siivouksessa

Asunto voi olla palvelutalossa, palveluasumisyksikössä tai tavallisessa asunnossa.

Asukas vastaa itse asumiseen liittyvistä kuluista, kuten vuokrasta ja ateriakuluista. Muut välttämättömät palvelut ovat ilmaisia.

Palveluasumista haetaan asuinalueen sosiaalityöntekijältä.

8

LIKKUMINEN

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada kuljetuspalveluja, jos hänellä on kohtuuttomia vaikeuksia käyttää joukkoliikennettä. Myös oman auton hankintaan ja mahdollisiin muutostöihin voi hakea tukea. Lisäksi eläkeläiset ja opiskelijat voivat saada alennusta esimerkiksi juna- ja linja-autolipuista. Oikeus alennukseen tulee todistaa esimerkiksi opiskelija- tai eläkeläiskortilla.

Liikkumisen apuvälineitä ovat esimerkiksi pyörätuolit, kävelykepit ja rollaattorit. Jos henkilö tarvitsee vamman tai sairauden takia liikkumisen apuvälineitä, hän voi saada ne lääkinnällisen kuntoutuksen kautta ilman korvausta oman kunnan terveydenhuollosta tai keskussairaalasta. Apuvälineitä saa joko lainaan tai omaksi.

Myös muihin kuin lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineisiin voi saada korvausta, jos henkilö tarvitsee apuvälinettä vamman tai sairauden vuoksi.

8.1 Kuljetuspalvelut

Jos henkilöllä on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja kohtuuttoman suuria vaikeuksia käyttää joukkoliikennettä, on hänellä oikeus saada kuljetuspalveluja. Sen lisäksi hänellä on tarvittaessa oikeus myös saattajaan. Kuljetuspalvelu perustuu vammaispalvelulakiin ja -asetukseen. Sitä järjestävät kunnat.

Kuljetuspalvelujen käyttäjä maksaa matkasta omavastuusuuden.

Jos vaikeavammaisen henkilö tarvitsee kuljetuspalveluja työ- tai opiskelumatkoihin, kunta korvaa matkoja työn tai opiskelun kannalta tarpeellisen määrän.

Yhdensuuntaisia vapaa-ajanmatkoja saa vähintään 18 kuukaudessa. Vapaa-ajan matkat voivat liittyä esimerkiksi asioimiseen, virkistykseen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Kuljetuspalvelujen käyttäjä maksaa matkasta omavastuusuuden. Se on samansuuruinen kuin voimassa oleva joukkoliikenteen kertamaksu.

Kuljetuspalvelua haetaan kotikunnan vammaispalvelun sosiaalityöntekijältä.

Vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua ei kuitenkaan voi käyttää matkoihin, jotka liittyvät Kelan järjestämään kuntoutukseen tai terveydenhuoltoon (esimerkiksi sairaalassa tai lääkärillä käynteihin). Terveydenhuoltoon liittyvät taksimatkat maksaa Kela. Lisätietoa Kelan maksamista taksimatkoista saa omalta lääkäriltä tai Kelasta.

Lisätietoa kuljetuspalveluista:

Vammaispalveluiden käsikirja,
www.thl.fi/vammaispalvelujen-kasikirja

8.2 Oma auto

Autokoulu ja ajokortti

Vammaispalvelulain perusteella on mahdollista hakea taloudellista tukea ajokouluopetukseen. Autokoulun suorittamisesta koituvia kustannuksia voidaan korvata lähinnä vaikeasti liikuntavammaiselle henkilölle yksilöllisen harkinnan perusteella.

Lisäksi voidaan korvata:

- ennen autokoulun aloittamista suoritettu testaus tai tutkimus mahdollisuudesta saada ajokortti

- vammautumisen jälkeen suoritettu uusi ajonäyte

Tuki on määrärahasidonnainen, eli kunnat voivat myöntää tukea määrärahojensa puitteissa. Tukea haetaan kunnan sosiaalitoimiston vammaispalveluista.

Tuki auton hankintaan

Vammaispalvelulain perusteella kotikunnan sosiaalitoimi voi myöntää vammaiselle henkilölle tukea auton hankintaan. Korvausta voi saada enintään puolet kohtuuhintaisen auton hinnasta. Edellytyksenä on, että henkilö välttämättä tarvitsee autoa vamman tai sairauden vuoksi.

Erytyssyystä voidaan kohtuuhintaisena korvata myös suuremmat kulut. Erytyssyy voi olla esimerkiksi sähköpyörätuolin käyttö tai se, että hakija tarvitsee vamman tai sairauden vuoksi automaattivaihteisen auton.

Tuki on määrärahasidonnainen, eli kunnat voivat myöntää tukea määrärahojensa puitteissa. Tukea haetaan kunnan sosiaalitoimiston vammaispalveluista.

Vammaisen pysäköintilupa

Vammaisen henkilölle tai vaikeasti vammaisen henkilön kuljettamista varten voidaan myöntää vammaisen pysäköintilupa (26 euroa vuonna 2015). Pysäköintilupa myönnetään ensisijassa vammaiselle itselleen, vaikka hän ei itse kuljettaisikaan ajoneuvoa. Lupa on henkilökohtainen.

Vammaisen pysäköintiluvalla ajoneuvon saa pysäköidä:

- vammaisille autoilijoille tarkoitetuille pysäköintipaikoille, jotka on merkitty pyörätuolimerkillä
- maksulliselle pysäköintipaikalle maksua suorittamatta
- alueelle, missä pysäköinti on kielletty pysäköinti kielletty -merkillä
- rajoitusta pidemmäksi ajaksi sellaiselle

pysäköintipaikalle, jossa pysäköinnin enimmäisaikaa on liikennemerkkein rajoitettu

Pysäköintilupaa haetaan Trafifin palvelutuottajan Ajovarman palvelupisteestä tai Trafifin sähköisestä asiakaspalvelusta. Pysäköintilupa postitetaan asiakkaalle kotiin.

Pysäköintiluvan hakemiseen tarvitaan lääkärin arvio, joka täytetään erilliselle lääkärinlausuntolomakkeelle.

Pysäköintilupa on voimassa enintään kymmenen vuotta tai jos vamma on tilapäinen, vamman todennäköisen kestoajan.

Lupa on asetettava pysäköinnin ajaksi näkyviin auton tuulilasin sisäpuolelle.

Pysäköintilupa kelpaa kaikissa Euroopan Unionin jäsenvaltioissa.

Lisätietoa vammaisen pysäköintiluvasta:

www.trafi.fi

www.ajovarman.fi/lupalpalvelut

Autoveron palautus

Autoveron palautusta voi tietysin edellytyksin saada näkö-, kuulo- tai liikuntavammaisen henkilö. Vammaiselle henkilölle voidaan autoverolain mukaan palauttaa uuden auton hintaan sisältyvä autovero. Autoveron palautusta voi hakea myös käytetylle autolle, kun kyseessä on käytettynä maahantuotu ajoneuvo, joka rekisteröidään ensimmäistä kertaa Suomessa.

Autoveron palautusta voi tietysin edellytyksin saada näkö-, kuulo- tai liikuntavammaisen henkilö.

Palautuksen suuruus vaihtelee vamman laadun ja vaikeusasteen mukaan. Palautukselle on asetettu enimmäisraja. Autoveron palautusta voi hakea joko ennen auton hankintaa tai auton hankkimisen jälkeen.

Palautusta haetaan kirjallisesti Hangon tullista.

Lisätietoa autoveron palautuksesta:
Tulli, www.tulli.fi/fi/yksityisille/autoverotus/veronpalautus_invalidille

Vapautus ajoneuvoverosta

Ajoneuvoverosta voi saada vapautuksen henkilö:

- jolle on myönnetty vammaisen pysäköintilupa
- joka kuljettaa vammaista henkilöä, jolle on myönnetty vammaisen pysäköintilupa
- jolle on myönnetty autoveron palautus

Vapautusta ajoneuvoverosta voi hakea samalla, kun hakee vammaisen pysäköintilupaa Ajovarma-palvelusta (katso sivu 38). Pelkkää verovapautusta Ajovarmasta ei kuitenkaan voi hakea. Vuoden 2016 aikana tulee mahdolliseksi hakea vapautusta ajoneuvoverosta myös Trafín sähköisen asiointipalvelun kautta.

Jos henkilöllä on jo vammaisen pysäköintilupa, vapautusta haetaan Liikenteen turvallisuusvirastolta Trafilta lähettämällä hakemus postitse tai sähköisesti suomi.fi-palvelun kautta.

Lisätietoa ajoneuvoverosta:
Trafi, www.trafi.fi/tieliikenne/verotus/ajoneuvovero

Auton muutostyöt

Jos henkilö tarvitsee muutostöitä

autoonsa sairauden tai vamman takia, kunta voi korvata muutoksia vammaispalveluasetuksen mukaan.

Muutostöiden lisäksi voidaan korvata erilaisia laitteita, kuten ajohallintalaitteet, ohjaustehostin, vakionopeussäädin, kääntyvä istuin ja pyörätuolin nostolaite.

Korvausta haetaan kotikunnan sosiaalitoimistosta. Myös liikenne- ja tapaturmavakuutusyhtiöt korvaavat joissain tapauksissa auton muutostöistä aiheutuvia kustannuksia.

8.3 Alennukset julkisissa liikennevälineissä

Vammaiset henkilöt voivat saada alennusta julkisen liikenteen lipuista. Alennuksia voi saada juna-, linja-auto- ja lentoliikenteessä.

Alennukset junamatkoilla ja linja-autossa

VR myöntää junalipuista alennusta esimerkiksi:

- 65 vuotta täyttäneille henkilöille
- henkilöille, jotka ovat oikeutettuja Suomessa Kelan tai työeläkejärjestelmän mukaiseen eläkkeeseen
- opiskelijoille

Näkö- tai liikuntavammaisen henkilön saattaja saa maksuttoman junalipun. Jos henkilöllä ei ole saattajaa, opaskoira voi matkustaa ilmaiseksi.

Matkahuolto myöntää alennusta esimerkiksi eläkeläisille ja opiskelijoille. Vammaisen henkilön saattaja maksaa matkastaan normaalin hinnan.

Lisätietoa VR:n alennuksista: www.vr.fi

Lisätietoa Matkahuollon alennuksista:
www.matkahuolto.fi

Alennukset kotimaanlennoilla

Jotkut lentoyhtiöt saattavat tarjota vammaiselle henkilölle ja hänen saattajalleen erityishintaisen lipun tai muita etuja kotimaanlennoilla. Esimerkiksi Finnairin kotimaanlennoilla vammaisen henkilön ja hänen saattajansa on yleensä mahdollista ostaa niin sanottu seniorihintainen lippu, jossa on tavallista lippua joustavammat ehdot. Tarkempia tietoja saa lentoyhtiöistä.

Alennukset kunnallisilta liikennelaitoksilta ja muilta liikennöitsijöiltä

Kunnan liikennelaitokset ja muut liikennöitsijät myöntävät usein alennuksia lippujen hinnoista vammaisille henkilöille, eläkeläisille ja opiskelijoille. Alennukset vaihtelevat paikkakunnittain. Lisätietoa saa oman kunnan liikennelaitoksilta ja liikennöitsijöiltä.

8.4 Liikkumistaidonohjaus

Liikkumistaidonohjauksen tarkoituksena on, että näkövammaisen henkilö oppii liikkumaan itsenäisesti ja turvallisesti hänelle tärkeissä toimintaympäristöissä.

Liikkumistaidonohjaukseen kuuluvat muun muassa seuraavat asiat:

- liikkumisen perustaitojen harjoittelu
- valkoisen kepin ja muiden tarvittavien liikkumisen apuvälineiden käytön opetus
- reittiopetus
- eri liikennetilanteissa suoriutumisen opettelu

Liikkumistaidonohjauksen tarkoituksena on, että näkövammaisen henkilö oppii liikkumaan itsenäisesti ja turvallisesti hänelle tärkeissä toimintaympäristöissä.

Liikkumistaidonohjausta järjestävät:

- keskussairaalat
- Näkövammaisten liitto ry
- Finlands Svenska Synskadade rf
- näkövammaisten oppilaitokset

Lisätietoa liikkumistaidonohjauksesta:

Näkövammaisten liitto, www.nkl.fi
Voit myös kysyä lisätietoa Keskussairaalan näkövammaisten kuntoutusohjaajalta tai kotikunnan sosiaali-toimiston vammaispalvelutyöntekijältä.

9

AVUSTAJAPALVELUT

9.1 Henkilökohtainen apu

Vaikeavammaisilla henkilöillä on oikeus henkilökohtaiseen apuun kotona ja kodin ulkopuolella. Vaikeavammaisuus tarkoittaa sitä, että vammaisen tai sairasan henkilö tarvitsee toistuvasti toisen henkilön apua. Henkilökohtaisen avun saaminen ei riipu hakijan diagnoosista vaan avun tarpeesta.

Henkilökohtainen apu on subjektiivinen oikeus. Subjektiivinen oikeus tarkoittaa sitä, että kunnalla on velvollisuus järjestää hakijalle henkilökohtaista apua, jos hakija täyttää avun saannille esitetyt kriteerit. Kunta ei voi kieltäytyä järjestämästä palvelua esimerkiksi vetoamalla kunnan rahatilanteeseen.

Henkilökohtaista apua voi hakea esimerkiksi seuraaviin asioihin:

- ruoanvalmistus
- siivous
- vaatehuolto
- kodin ulkopuolella asiointi
- opiskelu tai työ
- harrastukset
- muu yhteiskunnallinen osallistuminen

Päivittäisiin toimiin, työhön ja opiskeluun myönnetään henkilökohtaista apua hakijan välttämättömän tarpeen mukaan. Harrastuksiin, yhteiskunnallisen osallistumiseen ja sosiaalisen vuoro-vaikutuksen ylläpitämiseen henkilökohtaista apua saa vähintään 30 tuntia kuukaudessa. Avunsaaja päättää itse mihin ja miten hän haluaa apua.

Henkilökohtaisen avun saamisen edellytyksenä on avun tarpeen lisäksi

se, että vaikeavammaisella henkilöllä on "voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa". Vammaisen henkilön on siis itse ilmaistava, minkälaista apua hän tarvitsee. Apua avun tarpeen ilmaisemiseen voi pyytää esimerkiksi läheisiltä.

Henkilökohtaista apua haetaan oman kunnan sosiaalitoimiston vammaispalveluista vapaamuotoisella hakemuksella. Henkilökohtainen apu on maksutonta palvelua.

Lisätietoa henkilökohtaisesta avusta:
www.assistentti.info

9.2 Avustajakoira

Avustajakoira avustaa fyysisesti vammaista henkilöä päivittäisissä toimissa, joihin yleensä tarvitaan toisen henkilön apua tai teknisiä apuvälineitä.

Avustajakoiran voi saada vammaisen henkilö:

- jonka kätet toimivat auttavasti
- joka on sopeutunut elämään vammansa kanssa
- joka tulee toimeen eläinten kanssa

Avustajakoira voi esimerkiksi avata raskaan oven, painaa katkaisijoita ja vetää pyörätuolia ulkona lumessa tai ylämäessä. Se nostaa, noutaa, siirtää ja kuljettaa tavaroita.

Avustajakoira koulutetaan ennen kuin se luovutetaan asiakkaalle. Asiakas saa koiran maksutta itselleen. Sen jälkeen käyttäjä maksaa koiran ylläpidon. Koiran omistusoikeus säilyy Invalidiliitolla.

Lisätietoa avustajakoirasta:
www.invalidiliitto.fi
www.avustajakoira.fi

10

TULKKAUSPALVELUT

10.1 Maahanmuuttajat

Tulkkaus- ja käännöspalveluiden tavoitteena on, että pysyvästi Suomessa asuvilla maahanmuuttajilla olisi tasavertaiset mahdollisuudet käyttää julkisia palveluja.

Henkilöllä, jonka äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi on oikeus käyttää tulkkia asioidessaan viranomaisten kanssa. Jos käsiteltävä asia on pantu vireille viranomaisen aloitteesta, täytyy viranomaisen tarvittaessa järjestää tulkkaus. Jos esimerkiksi etuuskäsittely on asiakkaan aloite, asiakkaan täytyy itse tarvittaessa maksaa tulkki.

Tulkkaus- ja kääntämismäärä voi kuitenkin olla viranomaisilla myös silloin, kun on kyse perustoimeentulon turvaamisesta esimerkiksi sairauden, työkyvyttömyyden tai työttömyyden vuoksi.

Tulkilla on vaitiolovelvollisuus. Jos asiakas ei jostain syystä koe voivansa luottaa tulkkiin, hänen on ilmaistava se viranomaiselle asiointitilanteessa.

10.2 Kuulovammaiset, kuulonäkövammaiset sekä puhevammaiset

Kuulovammaisilla, kuulonäkövammaisilla sekä puhevammaisilla on oikeus

tulkkauspalvelujen käyttöön.

Tulkkauspalveluja voi saada henkilö, joka vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta:

- työssä käymiseen
- opiskeluun perusopintojen jälkeen
- asiointiin
- yhteiskunnalliseen osallistumiseen
- harrastamiseen tai virkistykseen

Tulkkauspalvelun käyttö edellyttää, että tulkkauspalvelun käyttäjä pystyy ilmaisemaan itseään tulkkauksen avulla ja hän käyttää jotain toimivaa kommunikointimenetelmää.

Kuulo- tai puhevammaisella henkilöllä on oikeus käyttää tulkkauspalvelua vähintään 180 tuntia vuodessa. Kuulonäkövammaisella henkilöllä on oikeus käyttää tulkkauspalvelua vähintään 360 tuntia vuodessa (vuonna 2015).

Tulkkaukseen voi saada enemmänkin kuin tämän vähimmäismäärän, jos se on perusteltua. Lisätuntien myöntämisessä otetaan huomioon käyttäjän yksilölliset tarpeet. Lisätunteja on haettava erikseen.

Tulkkauspalvelua haetaan Kelan Vammaisten tulkkauspalvelukeskuksesta.

Lisätietoa vammaisten tulkkauspalvelusta:

www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelut

Tulkilla on vaitiolovelvollisuus.

11

TERVEYDENHOITO

11.1 Perustietoa terveydenhoidosta

Terveydenhuolto on jaettu Suomessa julkiseen ja yksityiseen. Julkinen terveydenhuolto on halvempaa, sillä se maksetaan pääosin julkisista varoista.

Hoitoa julkisessa terveydenhuollossa saa Suomessa asiakasmaksun hinnalla, jos henkilöllä on kotikunta Suomessa. Vaikka henkilöllä ei olisi Suomessa kotikuntaa tai oikeutta sairaanhoitoon muulla perusteella, hänellä on kuitenkin oikeus kiireelliseen sairaanhoitoon Suomen julkisessa terveydenhuollossa. Henkilöltä voidaan periä hoidon todelliset kustannukset.

Suomessa voi käyttää myös yksityisen terveydenhuollon palveluja. Niiden kustannuksista saa korvausta, jos on Suomessa sairausvakuutettuna. Jos ei ole Suomessa sairausvakuutettuna, oikeus korvaukseen riippuu siitä, mistä valtiosta on tullut Suomeen ja missä tilanteessa on saanut sairaanhoitoa.

Perusterveydenhuollosta vastaavat Suomessa terveyskeskukset. Terveyskeskukseen voi varata ajan puhelimitse. Puheluun vastaa hoitaja, joka tekee arvion tilanteesta ja varaa sen perusteella ajan lääkärille. Joillakin paikkakunnilla terveyskeskuksissa on käytössä takaisinsoittopalvelu, jolloin soittajan puhelinnumero tallennetaan automaattisesti ja hoitaja soittaa myöhemmin takaisin.

Lääkärin vastaanotolle saa tarvittaessa mukaan tulkin, jota ei tarvitse itse

Tulkin tarpeesta pitää ilmoittaa lääkäriaikaa varatessa.

maksaa. Tulkin tarpeesta pitää ilmoittaa lääkäriaikaa varatessa. Lääkärikäynnille täytyy ottaa mukaan Kela-kortti, jos on saanut sellaisen.

Terveyskeskuslääkäri tekee tarvittaessa lähetteen erikoislääkärille, joka ymmärtää nimenomaan tiettyä vammaa tai sairautta.

Lisätietoa terveydenhuollosta saa lähimmästä terveyskeskuksesta tai Kelasta: www.kela.fi

11.2 Lääkkeet

Kela maksaa korvauksia lääkärin määräämistä lääkkeitä, kun potilas kuuluu Suomen sairausvakuutuksen piiriin. Korvausta voi saada lääkkeitä, perusvoiteista ja kliinisistä ravintovalmisteista, joita lääkäri on määrännyt sairauden hoitoon. Kustannuksista saa Kelakorvauksen yleensä jo apteekissa, kun näyttää Kela-kortin.

Korvauksen suuruus vaihtelee. Asiakas maksaa aina itse osan lääkekuluista omavastuuosuutena. Vuoden 2016 alusta alkaen lääkärin määräämistä, Kelan korvaamista lääkkeitä saa korvauksen vasta, kun lääkekustannukset ylittävät alkuomavastuun. Alkuomavastuu on 45 euroa kalenterivuodessa. Alkuomavastuu ei koske lapsia ja nuoria. Sitä aletaan soveltaa vasta sen vuoden alusta, jolloin henkilö täyttää 19 vuotta.

Jos kustannukset korvattavista lääkkeitä kalenterivuoden aikana ylittävät vuotuisen omavastuuosuuden eli lääkekaton (612,62 euroa vuonna 2015), asiakas saa loppuvuoden

lääkekustannukset 1,50 euron lääkekohtaisella omavastuulla. Kela seuraa lääkekaton täyttymistä apteekista saatujen tietojen perusteella.

Lisätietoa lääkekorvauksesta:
www.kela.fi/laakkeet

11.3 Terveystuollon maksut ja maksukatto

Kunnallisista sosiaali- ja terveystuolluista voidaan periä maksu käyttäjältä. Maksu voidaan periä henkilön maksukyvyyn mukaan. Osa palveluista on kuitenkin lailla määritelty maksuttomaksi.

Kunnallisista terveystuolluista perittävällä asiakasmaksuilla on kalenterivuositainen maksukatto eli asiakkaan maksama enimmäishinta (679 euroa vuonna 2015).

Maksukattoon lasketaan mukaan:

- terveystuoksuksen avosairaanhoidon lääkäripalvelujen maksut
- fysioterapiamaksut
- sarjahoidon maksut
- sairaalan poliklinikkamaksut
- päiväkirurgian maksut
- lyhytaikaisen laitoshoidon maksut terveystuollon ja sosiaaliuollon laitoksissa
- yö- ja päivähoidon maksut
- kuntoutushoidon maksut

Alle 18-vuotiaiden lasten maksut otetaan huomioon huoltajan maksukatossa.

Maksukattoon ei lasketa mukaan maksuja:

- hammashoidosta
- sairaankuljetuksesta
- lääkärintodistuksista
- yksityislääkärin läheteellä tehdyistä laboratorio- ja kuvantamistutkimuksista, kuten röntgen- tai ultraäänitutkimuksista

Alkuperäiset maksukuitit pitää säilyttää.

Maksukattoon ei lasketa maksuja, jotka on korvattu asiakkaalle esimerkiksi toimeentulotuesta tai tapaturmavakuutuksen perusteella.

Kun maksukatto on täyttynyt:

- asiakas saa avohoidon palvelut pääsääntöisesti maksutta
- lyhytaikaisesta laitoshoidosta peritään enintään 17,60 euron hoitopäivämaksu (vuonna 2015)

Asiakkaan on itse seurattava maksukaton täyttymistä. Alkuperäiset maksukuitit pitää säilyttää. Todistuksen maksukaton täyttymisestä antaa terveystuoksu tai muu julkinen terveystuolto.

11.4 Mielenterveyden hoitaminen

Mielenterveys on olennaista niin ihmisen hyvinvoinnin kuin toimintakyvykin kannalta. Erilaiset elämäkokemukset, kuten maahanmuutto, voivat kuitenkin rasittaa mielenterveyttä.

Internetistä löytyy paljon tietoa mielenterveyden hoitamisesta.

Maahanmuuttajille suunnattua tietoa mielenterveydestä löytyy esimerkiksi osoitteesta www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/maahanmuuttajat. Sivuille on koottu tietoa mielenterveyden aiheista, mielenterveyden ylläpitämisestä sekä maahanmuuton aiheuttamista muutoksista eri kielillä.

Äkillisessä kriisitilanteessa voi kääntyä esimerkiksi Suomen Mielenterveysseuran valtakunnallisen kriisipuhelimen puoleen numerossa 010 195 202. Kriisipuhelimeen voi vastata henkilö joka osaa ainoastaan suomea.

Mielenterveysseuran alaisuudessa toimii myös SOS-kriisikeskus Helsingissä. Keskus tarjoaa lyhytkestoista keskustelua kriisistä selviytymisen tueksi. Tukea ja apua tarjotaan suomeksi, ruotsiksi, englanniksi. Tarvittaessa tapaamiseen voi myös saada tulkin. Palvelu on maksutonta ja luottamuksellista.

Aina voi myös kääntyä terveyskeskuksen tai sairaalan päivystyksen puoleen kun kyseessä on vakava ja itselle tai muille vaaraa aiheuttava tilanne.

Lisätietoa mielenterveyden hoitamisesta:

www.mielenterveysseura.fi
www.mielenterveystalo.fi

Internetistä löytyy paljon tietoa mielenterveyden hoitamisesta.

12

KUNTOUTUS JA APUVÄLINEET

12.1 Kuntoutus

Kuntoutuksen tavoitteena on kuntoutujan työ- ja toimintakyvyn säilyttäminen, ylläpitäminen ja parantaminen. Kuntoutuksella tuetaan kuntoutujan mahdollisuuksia selviytyä erilaisista arkielämän toiminnoista.

Kela järjestää lakisääteistä lääkinnällistä kuntoutusta vaikeavammaisille henkilöille. Vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta koskeva lainsäädäntö muuttui 1.1.2016 alkaen. Tämän jälkeen Kela järjestää "vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta" entisen "vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen" sijaan. Myöntämisedellytykset ja kuntoutuksen sisältö muuttuivat osittain. Laki ei pidä sisällään asumisaikavaatimuksia. Kuntoutuksen tarvetta arvioitaessa hakijan toimintakyky huomioidaan kokonaisvaltaisesti.

Vaativan kuntoutuksen asiakkaana pidetään henkilöä:

- joka on alle 65-vuotias
- joka ei ole julkisessa laitoshoidossa
- jolla on sairaus tai vamma sekä siihen liittyvä suoritus- ja osallistumisrajoite
- jonka suoritus- ja osallistumisrajoite on niin suuri, että hänellä on sen vuoksi huomattavia vaikeuksia arjen toiminnoista suoriutumisessa ja osallistumisessa kotona, opiskelussa, työelämässä tai muissa elämäntilanteissa
- jonka rajoite aiheuttaa vähintään vuoden kestävä kuntoutustarpeen

Ammatillisena kuntoutuksena Kela voi järjestää esimerkiksi työ- ja koulutuskokeilua, työhönvalmennusta sekä työhön tai koulutukseen liittyviä apuvälineitä.

- jolle kuntoutus on perustellusti tarpeen mahdollistamaan arjen toiminnoista suoriutumista ja osallistumista
- jonka kuntoutus ei liity välittömään sairaanhoitoon
- jonka kuntoutuksen tavoitteet eivät ole ainoastaan hoidollisia

Kela järjestää myös osatyökykyisille tarkoitettua ammatillista kuntoutusta ja kuntoutuspsykoterapiaa ammattiopintojen tai työssäkäymisen tukemiseksi. Amatillisena kuntoutuksena Kela voi järjestää esimerkiksi työ- ja koulutuskokeilua, työhönvalmennusta sekä työhön tai koulutukseen liittyviä apuvälineitä.

Kunnallinen terveydenhuolto vastaa vaikeavammaisen sellaisesta lääkinällisestä kuntoutuksesta, joka liittyy välittömästi sairaanhoitoon. Samoin se vastaa kuntoutusohjauksesta ja jokapäiväisessä elämässä tarvittavista apuvälineistä, kuten liikkumisen ja kommunikaation apuvälineistä sekä ympäristön hallintalaitteista.

Vakuutusyhtiö voi korvata kuntoutuksen, jos vammautuminen on tapahtunut tapaturmaisesti ja jos henkilö on tapaturman tapahtuessa vakuutettu jossain vakuutusyhtiössä.

Sopeutumisvalmennus

Sopeutumisvalmennuksen tavoitteena on auttaa ja tukea vammaista henkilöä ja hänen läheisiään muuttuneessa elämäntilanteessa. Tavoitteena on, että vammainen henkilö voi elää mahdollisimman itsenäistä ja

täysipainoista elämää ja osallistua yhteiskunnassa.

Sopeutumisvalmennuksessa saa esimerkiksi tietoa vammasta tai sairaudesta. Valmennuksen tavoitteena on parantaa sairauden tai vamman heikentämiä psyykkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia toimintavalmiuksia.

Sopeutumisvalmennus on yleensä tarpeen heti vammautumisen jälkeen. Sopeutumisvalmennukseen voi osallistua myös myöhemmin, kun ikä tai vamma tuo muutoksia elämään ja toimintakykyyn.

Sopeutumisvalmennuskursseja järjestetään eri sairaus- ja ikäryhmille sekä perheille. Kurssille voi osallistua esimerkiksi perhe, jolla on vammainen lapsi.

Kursseja järjestävät vammaisjärjestöt, Kela ja muut kuntoutuksen palveluntuottajat. Kustannukset korvaa joko kotikunta, Kela tai vakuutusyhtiö. Kursseja järjestetään avo- tai laitospuoleisena kuntoutuslaitoksissa ja kurssikeskuksissa.

Lisätietoa kuntoutuksesta

saa vammaisjärjestöistä ja Kelasta:
www.kela.fi/kuntoutus

Kuntoutuksen matkakustannukset

Kuntoutuksen maksaja, kuten esimerkiksi Kela, korvaa kuntoutuksesta aiheutuneet kohtuulliset matkakustannukset. Korvauksia haetaan Kelasta kuitteja vastaan 6 kuukauden kuluessa matkasta. Joissakin tapauksissa kuntoutuksen järjestäjätaho voi korvata

Sopeutumisvalmennus on yleensä tarpeen heti vammautumisen jälkeen.

matkakustannukset. Kuntoutusmatkoissa on sekä matkakohtainen että vuosittainen omavastuuosuus.

12.2 Apuvälineet

Terveydenhuollon järjestämiä apuvälineitä ovat sellaiset välineet ja laitteet, joita vammaisen henkilö tarvitsee selviytyäkseen päivittäisistä toiminnoistaan. Perusapuvälineiden myöntämisestä vastaa yleensä terveyskeskus.

Perusapuvälineitä ovat esimerkiksi:

- kyynär- ja kainalosauvat, kävelykeppi
- rollaattori
- wc-koroke, suihkutuoli, ammeistuin ja -lauta
- tarttumapihdit
- tukikahvat

Muut apuvälineet myöntää keskussairaala. Esimerkiksi sähköpyörätuolin voi saada keskussairaalan kautta.

Apuvälinepalveluun kuuluu tarpeen arviointi, sovitus ja käytön opetus. Apuvälineiden myöntäminen, korjaus, uusiminen ja käytön opetus ovat maksuttomia palveluja.

Terveydenhuolto kustantaa vammaiselle oppilaalle, joka käy peruskoulua tai lukiota lääkinälliseen kuntoutukseen kuuluvat henkilökohtaiset, koulussa ja muissa elämäntilanteissa tarvittavat apuvälineet. Koulu huolehtii koulu- ja luokkakohtaisista apuvälineistä.

Kela järjestää ammatillisena kuntoutuksena vaativat erityistason apuvälineet, jotka ovat sairauden tai

Perusapuvälineitä ovat esimerkiksi kyynär- ja kainalosauvat, kävelykeppi ja rollaattori.

vamman vuoksi tarpeen opiskelusta selviytymiseksi. Näitä apuvälineitä voi saada aikaisintaan peruskoulun yläasteella oleva opiskelija, jolle on tehty ammatillisen koulutuksen suunnitelma.

12.3 Opaskoira

Opaskoiran voi saada näkövammaisen henkilö, jolle liikkuminen vieraassa ympäristössä tuottaa kohtuuttomia vaikeuksia. Opaskoiran hakijalta edellytetään kohtuullista fyysistä kuntoa ja perusliikkumisvalmiutta esimerkiksi valkoisen kepin kanssa.

Opaskoiranpito on käyttäjälle maksutonta. Opaskoirakoulu maksaa koiran koulutuksen, yhteistyökoulutuksen, ruokinnan ja eläinlääkintäkulut. Lisätietoa saa Näkövammaisten liiton opaskoirakoululta.

Opaskoira on lääkinällisen kuntoutuksen apuväline. Sitä haetaan oman keskussairaalan näönkuntoutusyksikön kautta. Hakemuksen laatimisessa avustaa tarvittaessa näkövammaisten kuntoutusohjaaja tai muu virkailija.

Lisätietoa opaskoirasta:
www.opaskoirakoulu.fi

13

OPISKELU

Suomessa kaikilla, myös vaikeavammaisilla henkilöillä, on oikeus opiskeluun. Opiskeluun on mahdollista saada tukea, kuten apuvälineitä ja avustaja.

13.1 Suomen kielen opiskelu

Suomen kielen opiskelu auttaa Suomeen kotoutumisessa. Suomen kielen kurseja järjestävät erilaiset oppilaitokset, järjestöt ja projektit.

Suomen kielen kursseilla voi hakeutua myös työ- ja elinkeinotoimiston kautta. Työvoimapolitiittinen koulutus on opiskelijoille maksutonta. Tietoa työvoimapolitiittisista suomen kielen kursseista saa työ- ja elinkeinotoimistosta ja työhallinnon sivuilta osoitteesta www.mol.fi.

Oppilaitoksissa kurssit alkavat yleensä elokuussa tai syyskuussa sekä tammikuussa. On tärkeää ilmoittautua hyvissä ajoin ennen kurssin alkua. Lisätietoa ilmoittautumisista saa suoraan oppilaitoksista.

Suomen kansalaisuuden hakeminen edellyttää, että hakijalla täytyy olla tyydyttävä suullinen ja kirjallinen suomen tai ruotsin kielen taito. Myös suomalaisen tai suomenruotsalaisen viittomakielen taito riittää. Kielitaidon voi osoittaa

Opiskeluun on mahdollista saada tukea, kuten apuvälineitä ja avustaja.

esimerkiksi niin, että suorittaa yleisen kielitutkinnon. Tutkinto täytyy suorittaa hyväksytysti yleistaitotasolla kolme. Tämä tarkoittaa keskitasoa.

Lisätietoa suomen kielen opiskelusta saa Infopankista www.infopankki.fi ja työvoimahallinnosta www.mol.fi.

Tutustu Suomen kielen kurssien tarjontaan pääkaupunkiseudulla, Turun ja Tampereen alueella: www.finnishcourses.fi

13.2 Ammatinvalinta ja urasuunnittelu

Jos ammatinvalinta tai alan vaihtaminen tuntuu hankalalta, siihen voi saada apua työ- ja elinkeinotoimiston ammatinvalintapalveluista. Ammatinvalintapsykologit auttavat ammatti- ja koulutussuunnitelmien tekemisessä. Ammatinvalintapsykologin kanssa on mahdollista selvittää myös sairauden tai vamman vaikutuksia koulutukseen tai ammattiin.

Ammatinvalintapalveluihin kuuluvat kahdenkeskiset, luottamukselliset keskustelut. Tarvittaessa voidaan järjestää erilaisia työ- ja koulutuskokeiluja työpaikoilla ja ammattioppilaitoksissa sekä tutustumiskäyntejä eri oppilaitoksiin.

Lisätietoa ammatinvalinnasta ja urasuunnittelusta saa työ- ja elinkeinotoimistosta, Kelasta ja vammaisjärjestöistä.

13.3 Henkilökohtainen avustaja

Vaikeavammaisella opiskelijalla on mahdollisuus saada henkilökohtainen

avustaja. Avustaja auttaa opintoihin liittyvissä päivittäisissä toimissa, kuten liikkumisessa, ruokailussa ja muistiinpanojen tekemisessä.

Henkilökohtaista avustajaa haetaan asuinkunnan sosiaalitoimistosta.

13.4 Ammatillinen erityisopetus

Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat opinnoissaan erityistä tukea. Tuen tarpeen syitä ovat esimerkiksi vammaisuus, oppimisvaikeudet, psyykkiset tai sosiaaliset ongelmat sekä fyysiset sairaudet.

Ammatillista erityisopetusta järjestetään yleisissä ammattioppilaitoksissa sekä ammatillisissa erityisoppilaitoksissa.

Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa opetus tapahtuu pienryhmissä. Opiskelijoille tarjotaan henkilökohtaista ohjausta ja tukea opinnoissa ja päivittäisessä elämässä.

Ammatilliset erityisoppilaitokset tarjoavat:

- koulutuskokeiluja
- valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta
- ammatillista peruskoulutusta

Osa oppilaitoksista tarjoaa myös ammatillista aikuiskoulutusta sekä maahanmuuttajien valmistavaa ja valmentavaa koulutusta.

Lisätietoa opiskelusta ja opiskeluun hakemisesta saa oppilaitoksista.

Lisätietoa ammatillisesta erityisopetuksesta:
www.ammattillinenerytisopetus.fi

Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat opinnoissaan erityistä tukea.

13.5 Koulumatkakustannukset

Jos henkilöllä on kohtuuttoman paljon vaikeuksia käyttää joukkoliikennettä, on hänellä subjektiivinen oikeus saada kuljetuspalveluja. Sen lisäksi hänellä on tarvittaessa oikeus myös saattajaan. Kuljetuspalveluja voi käyttää työ-, opiskelu- ja vapaa-ajan matkoilla. Työ- ja opiskelumatkat korvataan tarpeen mukaan kokonaisuudessaan.

Kuljetuspalvelua haetaan kunnan sosiaalitoimistosta.

Jos henkilö ei ole oikeutettu kuljetuspalveluihin, hänellä voi olla oikeus Kelan maksamaan koulumatkatukeen.

Lisätietoa opiskeluun liittyvistä matkatuista saa Kelasta ja oppilaitoksista.

13.6 Taloudellinen tuki opiskeluun

Opintotuki

Opintoihin on mahdollista saada Kelasta opintotukea.

Opintotukeen kuuluu:

- opintoraha
- asumislisä
- opintolainan valtioneuvosto

Opintotuen myöntämisen yleisiä edellytyksiä ovat:

- oppilaitokseen hyväksyminen
- päätoiminen opiskelu
- opinnoissa edistyminen
- taloudellisen tuen tarve

Jos henkilö on tullut Suomeen opiskelemaan, hän ei voi saada opintotukea Suomesta.

Opintotuen suuruuteen vaikuttaa hakijan ikä, asumismuoto, oppilaitos ja siviilisääty. Opiskelija on oikeutettu opintorahaan täytettyään 17 vuotta.

Jos hakija opiskelee toisen asteen oppilaitoksessa, on perheetön ja alle 20-vuotias, hänen opintorahansa suuruuteen voivat vaikuttaa vanhempien tulot.

Opintotuen kanssa ei voi saada samaan aikaan eläkettä, kuntoutusrahaa, työttömyyspäivärahaa, työmarkkinatukea, työvoimakoulutuksen koulutustukea tai asevelvollisten päivärahaa.

Jos henkilö opiskelee Suomessa, mutta ei ole Suomen kansalainen, hän voi saada opintotukea, jos:

- hänet on rekisteröity väestötietojärjestelmään Suomessa vakinaisesti asuvaksi ja
- hänen Suomessa oleskelunsa syy on muu kuin opiskelu (esimerkiksi työskentely, perhesiteet tai paluumuutto)

Jos henkilö on tullut Suomeen opiskelemaan, hän ei voi saada opintotukea Suomesta.

Lisätietoa opintotuesta ja sen hakemisesta saa Kelan toimistosta ja oppilaitoksista.

Asumislisä opiskelijalle

Vuokra-asunnossa asuva opiskelija voi saada asumislisää. Asumislisä myönnetään vain opiskelukuukausien ajaksi.

Opiskelijat, joilla ei ole oikeutta asumislisään, voivat hakea yleistä asumistukea.

Asumislisä on osa opintotukea. Asumislisää ja yleistä asumistukea haetaan Kelasta.

Opintolaina

Opintorahaa tai aikuiskoulutustukea saava henkilö voi hakea opintolainaa, jolle on valtioneuvosto. Myös opiskelija, joka ei saa opintorahaa, saattaa tietyn ehdoin saada lainatakauksen.

Opintolainan valtioneuvostosta haetaan Kelasta. Opintolainaa haetaan pankista. Lainan korosta ja muista lainaehtoista sopivat pankki ja opiskelija. Opintolaina on maksettava takaisin. Opintolainan ehdot ja takaisinmaksuaikataulu sovitaan pankin kanssa.

Aikuiskoulutustuki

Aikuiskoulutustukea voi saada aikuisopiskelija, joka on työ- tai virkasuhteessa tai toimii yrittäjänä.

Aikuiskoulutustuen saaminen edellyttää, että:

- on ollut vähintään 8 vuotta työelämässä työntekijänä tai yrittäjänä
- nykyinen työsuhde tai päätoiminen yritystoiminta on kestänyt vähintään vuoden
- on työstä opintovapaalla
- ei saa muuta tukea opintoihin

Aikuiskoulutustukea voi hakea Koulutusrahastosta. Kela voi myöntää aikuiskoulutustukea saavalle opintolainan valtioneuvostosta.

Ammatillinen kuntoutus ja kuntoutusraha

Kela järjestää osatyökykyisille henkilöille ammatillisena kuntoutuksena:

- koulutusta
- kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia

selvittäviä tutkimuksia

- koulutus- ja työkokeiluja esimerkiksi sairauden kannalta sopivan ammattialan löytämiseksi

Jos sairaus tai vamma aiheuttaa olennaisia rajoituksia ammatinvalinnassa, Kela voi tukea koulutusta ensimmäiseen ammattiin. Uudelleen- tai jatkokoulutusta tuetaan, jos kuntoutuja ei selviydy ammatissaan vamman tai sairauden vuoksi. Koulutuksen tukeminen edellyttää, että koulutusala on sairauden kannalta sopiva ja että koulutuksen avulla kuntoutujalla on mahdollisuudet päästä työhön.

Jos Kela tekee myönteisen päätöksen koulutuksen tukemisesta kuntoutuksena, se maksaa koulutuksesta aiheutuneet tarpeelliset ja kohtuulliset kustannukset.

Koulutuksen aikaisena toimeentuloturvana maksetaan kuntoutusrahaa. Kuntoutusraha on veronalaista tuloa.

Ammatillista kuntoutusta ja kuntoutusrahaa haetaan Kelan toimistosta. Lisätietoa saa Kelasta.

Jos opiskelun tarve johtuu työtapaturmasta, ammattitaudista tai liikenneonnettomuudesta, voi opiskelun korvata Liikenne- ja tapaturmavakuutusyhtiö osana työhön paluuseen tähtäävää ammatillista kuntoutusta.

Joskus opiskelua voidaan tukea myös työeläkevakuutuksen kuntoutuksena. Lisää tietoa saa omasta työeläkevakuutusyhtiöstä ja Vakuutuskuntoutus VKK ry:stä.

Jos sairaus tai vamma aiheuttaa olennaisia rajoituksia ammatinvalinnassa, Kela voi tukea koulutusta ensimmäiseen ammattiin.

Apurahat ja stipendit

Lisätukea opintojen rahoitukseen voi saada erilaisista apurahoista ja stipendeistä. Niitä kannattaa kysyä suoraan vammaisjärjestöistä ja omasta oppilaitoksesta.

Seuraavassa on lueteltu muutamia tahoja, jotka jakavat apurahoja ja stipendejä erityisesti vammaisille opiskelijoille:

- Helsingin yliopiston professorien puoliso ry
- Näkövammaisten Kulttuuripalvelu
- Suomen CP-Liitto ry
- Suomen Näkövammaissäätiö
- Suomen vammaiskoulutuksen tukiyhdistys ry
- Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö

14

TYÖ

14.1 Työ- ja elinkeinotoimiston palvelut

Työ- ja elinkeinotoimistot eli TE-toimistot auttavat opintojen ja ammattiuran suunnittelussa sekä työpaikan haussa.

TE-toimisto tarjoaa seuraavia palveluja:

- ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut
- koulutus- ja ammattitietopalvelut
- työvälitys
- työvoimakoulutus
- ammatillisen kuntoutuksen palvelut

TE-toimistot järjestävät myös työvoimapolitiittista suomen kielen koulutusta maahanmuuttajille. Lisäksi TE-toimistot osallistuvat kotoutumissuunnitelman laatimiseen.

Työ- ja elinkeinotoimistossa on osatyökykyisten työnhakijoiden neuvontaan ja työhön sijoitukseen perehtyneitä erikoistyövoimaneuvoja. Työvoimaneuvoja selvittää yhteistyössä asiakkaan kanssa asiakkaan mahdollisuudet sijoittua avoimille työmarkkinoille. Työhön sijoittumiseksi tai työssä pysymisen tukemiseksi voidaan tarvittaessa järjestää erilaisia työkunnontutkimuksia, kuntoutustutkimuksia sekä työ- ja koulutuskokeiluja työpaikoilla ja ammattioppilaitoksissa.

Työnhakijan kannattaa sekä hyödyntää palveluja että itse aktiivisesti etsiä työpaikkaa.

TE-toimiston palvelut ovat maksuttomia. Myös vammaisjärjestöissä on työllistämistä tukevia palveluja. Työnhakijan kannattaa sekä hyödyntää palveluja että itse aktiivisesti etsiä työpaikkaa.

Työvoimakoulutus

Työvoimakoulutusta järjestetään esimerkiksi:

- työttömille
- maahanmuuttajille
- osatyökykyisille työnhakijoille

Työvoimakoulutus voi olla esimerkiksi:

- jatko- tai täydennyskoulutusta
- valmentavaa koulutusta, kuten maahanmuuttajien kielikoulutusta

Työvoimakoulutuksella pyritään myös edistämään osatyökykyisten työnhakijoiden työllistymistä. Koulutus voidaan liittää muihin palveluihin, esimerkiksi kuntoutukseen tai tuki-työllistämiseen.

Jokaiselle koulutettavalle tehdään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma.

Työvoimakoulutus on maksutonta. Työvoimakoulutukseen haetaan työ- ja elinkeinotoimiston kautta.

Ammatillinen kuntoutus

Ammatillinen kuntoutus on suunnattu henkilöille, joilla jokin vamma tai sairaus heikentää työ- ja toimintakykyä.

Työ- ja elinkeinotoimistoissa ammatillisen kuntoutuksen palveluista vastaavat erikoistyövoimaneuvojat ja ammatinvalintapsykologit. He auttavat asiakasta löytämään sellaisia työhön ja opiskeluun liittyviä ratkaisuja, joissa on otettu huomioon asiakkaan terveydentila.

Tarpeen vaatiessa asiakkaalle voidaan korvata esimerkiksi terveydentilatutkimuksista tai

Ammatillinen kuntoutus on suunnattu henkilöille, joilla jokin vamma tai sairaus heikentää työ- ja toimintakykyä.

työ- ja koulutuskokeilusta aiheutuvat kustannukset.

Lisätietoa ammatillisesta kuntoutuksesta saa TE-toimistosta ja kunnan sosiaalitoimistosta.

Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttava työtoiminta on tarkoitettu henkilöille, jotka ovat olleet pitkään työttömänä. Työtoiminnan tavoitteena on työllistyä avoimille työmarkkinoille.

Työttömälle henkilölle laaditaan aktivointisuunnitelma. Asiakas laatii suunnitelman yhteistyössä työ- ja elinkeinotoimiston ja kunnan sosiaalitoimiston kanssa. Aktivointisuunnitelmassa voi olla esimerkiksi:

- TE-toimiston työllistymispalveluja
- erilaisia sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja
- kuntouttavaa työtoimintaa

Kuntouttava työtoiminta pyritään järjestämään siten, että se sopii asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin. Järjestämisessä otetaan huomioon asiakkaan työ- ja toimintakyky. Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä päättää kunta.

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva saa:

- joko työmarkkinatuen ja siihen liittyvän ylläpitokorvauksen tai
- toimeentulotuen ja siihen liittyvän toimintarahaa

Lisäksi hänelle korvataan osallistumisesta aiheutuvat matkakustannukset.

Lisätietoa kuntouttavasta työtoiminnasta saa TE-toimistosta ja kunnan sosiaalitoimistosta.

14.2 Eläkkeen lepäämään jättäminen

Kelan täyden työkyvyttömyyseläkkeen voi jättää lepäämään tietyin edellytyksin. Eläkkeen lepäämään jättäminen helpottaa työelämään siirtymistä. Lepäämään jättäminen tarkoittaa, ettei eläkettä makseta tiettyinä aikoina, mutta eläkettä ei tarvitse hakea uudelleen, jos työt loppuvat.

Sen avulla henkilö voi kokeilla työtä vähintään 3 kuukautta ja enintään 2 vuotta. Sen jälkeen hän voi siirtyä työelämään kokonaan tai takaisin eläkkeelle.

Lisätietoa eläkkeen lepäämään jättämisestä saa Kelasta tai internetistä osoitteesta www.tyoelakelakipalvelu.fi.

15

PERHE

15.1 Päivähoito ja kotihoidontuki

Lasten päivähoito

Alle kouluikäisen lapsen vanhemmilla tai muulla huoltajalla on subjektiivinen oikeus saada lapselleen kunnan järjestämä päiväkoti- tai perhepäivähoitopaikka. Hoitopaikkaa pitää hakea kunnan sosiaali- tai päivähoitotoimelta viimeistään neljä kuukautta ennen kuin tarvitsee hoitopaikan.

Jos hoitopaikkaa tarvitaan vanhempien työllistymisen tai opiskelun vuoksi eikä lapsen hoitotarpeen alkamisajankohtaa voi ennakoida, tulee hoitopaikkaa hakea viimeistään kahta viikkoa ennen kuin lapsi tarvitsee hoitopaikan. Mitä myöhäisemmässä vaiheessa hoitopaikkaa hakee, sitä vaikeampaa on usein saada hoitopaikka kodin läheltä.

Kunta perii maksun päivähoitosta. Perheen tulot vaikuttavat maksun suuruuteen. Hakulomakkeita päivähoitopaikkaa varten saa kunnan päiväkodeista ja kunnan sosiaali- ja päivähoitotoimistosta.

Perheen on mahdollista ostaa päivähoitopalvelu myös yksityiseltä palveluntarjoajalta. Yksityisen päivähoiton kustannuksiin voi hakea yksityisen hoidon

Hoitopaikkaa pitää hakea kunnan sosiaali- tai päivähoitotoimelta viimeistään neljä kuukautta ennen kuin tarvitsee hoitopaikan.

tukea Kelasta. Tuki voi olla enintään lapsen hoitomaksun suuruinen.

Kotihoidon tuki

Kotihoidon tukea voi hakea perhe, jonka alle 3-vuotias lapsi ei ole kunnan järjestämässä päivähoitossa. Tukea voi saada esimerkiksi silloin, kun hoitaa alle 3-vuotiasta lasta kotona.

Kotihoidon tuki koostuu hoitorahasta ja hoitolisästä. Hoitorahan saamiseen ja sen suuruuteen vaikuttavat lapsen ikä ja sisarusten lukumäärä. Hoitolisään vaikuttavat perheen tulot.

Kotihoidon tukea haetaan Kelasta.

Monet kunnat maksavat osana kotihoidontukea erillistä kuntalisää, jota voi tiedustella kotikunnasta.

15.2 Kunnallinen kotipalvelu

Kotipalvelulla tarkoitetaan asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn ylläpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen, asiointiin sekä muiden jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista. Kotipalvelua annetaan sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- ja elämäntilanteen perusteella.

Kotipalvelu voi olla säännöllistä tai tilapäistä. Palveluja saa kotiin tarvittaessa ympäri vuorokauden, myös viikonloppuisin. Palvelusta veloitetaan joko käyntikohtaisesti, tai sen ollessa jatkuvaa ja säännöllistä, palvelun laadun ja määrän, käyttäjän maksukyvyyn sekä perheen koon mukaan määräytyvällä kuukausimaksulla.

Kotipalveluun sisältyvinä tukipalveluina annetaan ateria-, vaatehuolto- ja siivouspalveluja sekä sosiaalista kanssakäymistä edistäviä palveluja. Kotipalvelun

Kotipalvelua annetaan sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- ja elämäntilanteen perusteella.

tukipalvelusta voidaan periä kunnan päättämä maksu.

Kotipalvelun lisäksi kotiin voi saada myös kotisairaanhoidon palveluja. Kotisairaanhoido on lääkärin määräämää kotona tapahtuvaa sairaanhoitoa ja kuntoutusta. Kotisairaanhoidoa varten tarvitaan lääkärin lähete.

Kotipalvelujen saannista päättää kunnan kotipalvelun esimies. Kotisairaanhoidon järjestämisestä vastaa kunnan terveyskeskus.

15.3 Omaishoidon tuki

Omaishoidon tuki on hoitopalkkio, joka maksetaan vanhusta, vammaista tai sairasta henkilöä kotona hoitavalle henkilölle. Omaishoidon tukeen voidaan liittää myös muita palveluita.

Hoitopalkkion suuruus riippuu hoidon sitovuudesta ja vaativuudesta. Palkkion suuruus vaihtelee kunnittain.

Omaishoidon tuesta laaditaan yhdessä hoidettavan ja hoitajan kanssa hoito- ja palvelusuunnitelma. Hoito- ja palvelusuunnitelmaan merkitään:

- omaishoitajan antama hoito
- muut tarvittavat palvelut
- miten hoito järjestetään omaishoitajan vapaan aikana

Omaishoidon tuki on verollista tuloa. Siitä kertyy omaishoitajalle eläkettä.

Omaishoidon tukea haetaan asuinkunnan sosiaalitoimistosta.

15.4 Perhe- ja parisuhdeneuvonta

Kasvatus- ja perheneuvonta

Kunnan kasvatus- ja perheneuvonnasta saa tukea ihmissuhteisiin, perhe-elämään ja lasten kasvatukseen liittyvissä asioissa.

Sosiaalitoimistosta tai perheneuvolasta saa apua ja neuvoja esimerkiksi silloin, kun:

- lapsella tai nuorella on vaikeuksia kotona, päiväkodissa, koulussa tai kavereiden kanssa
- perheessä on kriisi
- parisuhteessa on ongelmia

Parisuhde- ja perheasioissa voi ottaa yhteyttä asuinkunnan sosiaalityöntekijään. Palvelu on asiakkaalle maksuton.

Pari- ja perheterapia

Pari- ja perheterapia on tarkoitettu pareille tai perheille, joilla on parisuhteeseen tai perheeseen liittyviä ongelmia.

Pari- ja perheterapiaan voi hakeutua esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- erouhka
- perheväkivalta
- mielenterveysongelma
- oireileva nuori tai lapsi
- kuolema perheen sisällä
- päihteiden käyttö perheessä
- uusperhe

Terapian tavoitteena on parantaa perhetilannetta. Terapia voi auttaa tunnistamaan ristiriidat, parantamaan kommunikaatiota ja löytämään ratkaisuja ongelmiin. Pari- ja perheterapia

Terapia voi auttaa tunnistamaan ristiriidat, parantamaan kommunikaatiota ja löytämään ratkaisuja ongelmiin.

voi olla psykososiaalista hoitoa tai kriisiapua.

Lisätietoa pari- ja perheterapiasta saa sosiaalivirastosta ja Väestöliitosta, www.vaestoliitto.fi.

15.5 Seksuaalineuvonta

Seksuaalineuvonnassa saa tietoa ja tukea seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Näitä voivat olla esimerkiksi:

- tunne-elämään ja ihmissuhdetaitoihin liittyvät kysymykset
- vamman tai sairauden vaikutukset seksuaalisuuteen
- toiminnalliset seksuaaliset häiriöt

Seksuaalineuvonta sopii sekä yksin eläville että pariskunnille.

Seksuaalineuvontaa on tarjolla terveyskeskuksissa ja useimmissa kuntoutuskeskuksissa. Eri puolella Suomea on myös yksityisiä seksuaalineuvoja ja seksuaaliterapeutteja.

Seksuaalineuvontaa saa myös puhelimitse ja internetin välityksellä Sexpo-säätiöstä (www.sexpo.fi) ja Väestöliitosta (www.vaestoliitto.fi).

15.6 Perhetyö

Ennaltaehkäisevän perhetyön tarkoituksena on tukea kokonaisvaltaisesti perheiden omaa selviytymistä erilaisissa elämäntilanteissa ja ennaltaehkäistä perheiden ongelmatilanteita. Ennaltaehkäisevää perhetyötä voidaan toteuttaa monin eri tavoin, eikä sen piiriin hakeutuminen edellytä lähetettä eikä asiakkuutta lastensuojelussa. Uuden sosiaalihuoltolain mukaan perhetyötä annetaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi

Lastensuojelun perhetyö puolestaan on lastensuojelun avohuollon tukitoimi, jonka asiakkaaksi tullaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän kautta. Lastensuojelun perhetyöllä pyritään tukemaan asiakasperhettä arjessa selviytymisessä samalla, kun varmistetaan lapsen edun toteutuminen.

Perhetyön järjestämisestä vastaa pääasiassa kunnan sosiaalitoimi.

Lastensuojelun perhetyöllä pyritään tukemaan asiakasperhettä arjessa selviytymisessä samalla, kun varmistetaan lapsen edun toteutuminen.

16

VAPAA-AIKA

Myös vammaisilla ihmisillä on oikeus aktiiviseen vapaa-aikaan. Vapaa-ajalla voi esimerkiksi harrastaa liikuntaa, käydä kulttuuritapahtumissa tai osallistua järjestötoimintaan tai yhteiskunnalliseen toimintaan. Vapaa-aikaan voi saada tukea kunnan sosiaalitoimistosta ja järjestöiltä.

16.1 Harrastus- ja vapaa-ajan välineet

Kunnan sosiaalitoimistosta voi hakea korvausta erityisvälineistä tai lisävarusteista, joita vammaisen henkilö tarvitsee vammansa tai sairautensa vuoksi harrastuksissa ja vapaa-ajalla. Tällaisia varusteita ovat esimerkiksi ratsastuksessa tarvittavat hihnat ja erikoissatula tai veneilyssä tarvittavat istuimet ja käsien kiinnityslaitteet.

Korvausta voi hakea asuinpaikkakunnan sosiaalitoimistosta.

16.2 Erityisryhmien liikunta

Erityisryhmille liikuntaa järjestävät muun muassa:

- kunnan liikuntatoimi
- kunnan terveys- ja sosiaalitoimi
- urheilu-, vammais-, kansanterveys- ja eläkeläisjärjestöt
- sosiaali- ja terveydenhuollon laitokset

Esimerkiksi elokuvissa ja teattereissa on erikseen pyörätuolipaikkoja.

Ohjattua liikuntaa järjestetään kaikenikäisille. Erityisryhmille ja maahanmuuttajille järjestetään myös omia kursseja. Tarjonta vaihtelee kunnittain.

Lisätietoa liikuntapalveluista kannattaa kysyä kunnan liikuntatoimesta sekä vammais- ja urheilujärjestöistä. Samalla kannattaa tiedustella, onko erityisryhmille alennuskorttia esimerkiksi uimahalliin. Käytäntö vaihtelee kunnittain.

16.3 Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalveluilla tarkoitetaan teatteria, musiikkitilaisuuksia, taidenäyttelyitä, elokuvia, tanssia ja muuta taiteeseen liittyvää toimintaa. Eri kulttuuripalveluissa on huomioitu erityisryhmät eri tavoin. Esimerkiksi elokuvissa ja teattereissa on erikseen pyörätuolipaikkoja.

Eläkeläiset voivat saada alennuksia lippujen hinnoista. Jos henkilö tarvitsee saattajaa, saattaja pääsee yleensä ilmaiseksi esimerkiksi museoihin ja konsertteihin.

Liikuntavammaisen henkilön kannattaa varmistaa tilojen esteettömyys ennen teatteriin, museoon tai konserttiin menoa. Kannattaa esimerkiksi selvittää, onko pyörätuolille luiska vain jonkin tietyn sisäänkäynnin luona. Kannattaa myös varmistaa, että tilassa on esteetön wc ja hissi.

Joissain paikoissa on mahdollista saada opastusta myös helpotetulla suomen kielellä eli selkokielellä. Esimerkiksi Helsingissä Ateneumin taidemuseossa saa opastusta selkokielellä.

Kulttuuria kaikille -palvelu tarjoaa tietoa saavutettavista kulttuuritapahtumista ja -palveluista. Myös alan ammattilaiset saavat tietoa ja työkaluja kulttuuri- palveluiden saavutettavuuden ja moninaisuuden edistämiseen.

Joillain paikkakunnilla (esimerkiksi Helsingissä) voi saada vapaaehtoisen kulttuurikaverin, jonka seurassa asiakas saa alennusta pääsylipun hinnasta.

Lisätietoa kulttuuripalveluista:
www.kulttuuriakaikille.info

16.4 Lomat

Vammais- ja eläkeläisjärjestöt tarjoavat jäsenilleen erilaisia loma- ja kuntoutuspalveluja. Vähävaraisille henkilöille ja perheille järjestetään tuettuja lomia, joiden tarkoituksena on tarjota esimerkiksi virkistystä, kuntoutusta tai vertaistukea. Tuettua lomaa voivat hakea kaikki Suomessa vakituisesti asuvat ihmiset, jotka eivät omin varoin pysty järjestämään lomaa. Loman saamiseen vaikuttaa henkilön tai perheen taloudellinen, sosiaalinen ja terveydellinen tilanne ja tarve. Palveluissa on yleensä jokin omavastuuosuus.

Lisätietoa lomista saa vammais- ja eläkejärjestöistä.

16.5 Tukihenkilötoiminta

Tukihenkilötoiminnalla tuetaan ensisijaisesti kotona asuvia kehitysvammaisia ja vaikeavammaisia ihmisiä. Toiminnan tavoitteena on asiakkaan elämänlaadun, elämönhallinnan, osallisuuden ja oma-toimisuuden parantaminen.

Tukihenkilötoiminta voi olla esimerkiksi avustamista harrastuksissa tai seuraa ulkoiluun. Tukihenkilö on vapaaehtois-työntekijä, jolle maksetaan kulukorvausta.

Mahdollisuutta tukihenkilön saamiseen voi tiedustella kotikunnan vammais-palveluista.

Tukihenkilötoiminta voi olla esimerkiksi avustamista harrastuksissa tai seuraa ulkoiluun.

Myös Tukikeskus Hilma on vuonna 2016 aloittamassa vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa vammaisille ja pitkäaikaissairaille maahanmuuttajille. Kysy lisää esimerkiksi lähettämällä sähköpostia osoitteeseen info@tukikeskushilma.fi.

YHTEYSTIETOJA

Alla olevaan listaan on koottu erilaisten järjestöjen, yhdistysten ja muiden tahojen yhteystietoja. Yhteystiedot voivat muuttua. Paikallisyhdistysten yhteystiedot saa keskusjärjestöistä.

AIVOLIITTO

Suvilinnantie 2
20900 Turku
Puh. 02 2138 200
info@aivoliitto.fi
www.aivoliitto.fi

AIVOVAMMALIITTO

Kumpulantie 1 A, 2. krs
00520 Helsinki
Puh. 09 8366 580
www.aivovammaliitto.fi

AUTISMI- JA ASPERGERLIITTO

Nuijamiestentie 3 B
00440 Helsinki
Puh. 010 315 2800
www.autismiliitto.fi

EPILEPSIALIITTO

Malmin kauppatie 26
00700 Helsinki
Puh. 09 350 8230
epilepsialiitto@epilepsia.fi
www.epilepsia.fi/epilepsialiitto

FINNISH MULTICULTURAL SPORTS FEDERATION, FIMU / SUOMEN MONIKULTTUURINEN LIIKUNTALIITTO

Radiokatu 20, 3. krs
00240 Helsinki
Puh. 050 5511 197
toimisto@fimu.fi
www.fimu.org

IHMISOIKEUSLIITTO

Simonkatu 8A, 6. krs
00100 Helsinki
Puh. 09 4155 2500
info@ihmisoikeusliitto.fi
www.ihmisoikeusliitto.fi

INFOPANKKI

Infopankki.fi -toimitus
Hallintokeskus/Viestintä/Neuvonta ja
monikielinen viestintä
PL 1
00099 Helsingin kaupunki
www.infopankki.fi

INKERIKESKUS

Torikatu 3, 2. krs
00700 Helsinki
Puh. 09 753 4464
toimisto@inkerikeskus.fi
www.inkerikeskus.fi

INVALIDILIITTO

Mannerheimintie 107 (käynti Nauvontie 8)
00280 Helsinki
Puh. 09 613 191
www.invalidiliitto.fi

KEHITYSVAMMALIITTO

Viljatie 4 A
00700 Helsinki
Puh. 09 348 090
kvl@kvl.fi
www.kehitysvammaliitto.fi

KEHITYSVAMMAISTEN TUKILIITTO

Pinninkatu 51
33100 Tampere
Puh. 0207 718 200
kvtl@kvtl.fi
www.kvtl.fi

HELSINGIN KEHITYSVAMMATUKI 57

Läntinen Brahenkatu 2, 4. krs
00510 Helsinki
Puh. 0400 345 369
www.kvtuki57.fi

KUULOLIITTO

Ilkantie 4
00400 Helsinki
Puh. 09 5803 830
info@kuuloliitto.fi
www.kuuloliitto.fi

KUUROJEN LIITTO

Ilkantie 4
00400 Helsinki
Puh. 09 580 31 (myös tekstipuhelin)
www.kl-deaf.fi

KYNNYS

Siltasaarenkatu 4
00530 Helsinki
Puh. 09 6850 110
www.kynnys.fi

LIHASTAUTILIITTO

Läntinen Pitkätie 35
20100 Turku
Puh. 044 736 1030
lihastautiliitto@lihastautiliitto.fi
www.lihastautiliitto.fi

MIELENTERVEYDEN KESKUSLIITTO

Malmin kauppatie 26, 4. krs
00700 Helsinki
Puh. 09 5657 730
toimisto@mtkl.fi
www.mtkl.fi

MONIHELI

Käenkuja 4
00500 Helsinki
www.moniheli.fi

MUISTILIITTO

Pasilanraito 9 B, 7. krs
00240 Helsinki
Puh. 09 6226 200
toimisto@muistiliitto.fi
www.muistiliitto.fi

NEUROLIITTO

Vaihemäentie 10
PL 15
21251 Masku
Puh. 02 4392 111
info@neuroliitto.fi
www.neuroliitto.fi

NÄKÖVAMMAISTEN LIITTO

Marjaniementie 74
00930 Helsinki
Puh. 09 396 041
www.nkl.fi

PAKOLAISNEUVONTA

Kaisaniemenkatu 4 A, 6. kerros
00100 Helsinki
Puh. 075 7575 100
pan@pakolaisneuvonta.fi
www.pakolaisneuvonta.fi

SELKOKESKUS

Viljatie 4 A
00700 Helsinki
Puh. 09 3480 9240
selkokeskus@kvl.fi
www.selkokeskus.fi

SUOMEN CP-LIITTO

Malmin kauppatie 26
00700 Helsinki
Puh. 09 5407 540
toimisto@cp-liitto.fi
www.cp-liitto.fi

SUOMEN VAMMAISURHEILU JA -LIIKUNTA VAU

Radiokatu 20, 5. krs
00240 Helsinki
Puh. 044 752 9360
toimisto@vammaisurheilu.fi
www.vammaisurheilu.fi

SUOMEN KUUROSOKEAT

Marjaniementie 74
00930 Helsinki
Puh. 040 7780 299 (myös tekstiviestit)
kuurosokeat@kuurosokeat.fi
www.kuurosokeat.fi

SUOMEN PAKOLAISAPU

Kaikukatu 3, 4. krs
00530 Helsinki
Puh. 09 6962 640
toimisto@pakolaisapu.fi
www.pakolaisapu.fi

SUOMEN POLIOLIITTO

Kumpulantie 1 A, 6. krs
00520 Helsinki
Puh. 09 686 0990
birgitta.oksa@polioliitto.com
www.polioliitto.com

SUOMEN PUNAINEN RISTI, SPR

Tehtaankatu 1 A
00140 Helsinki
Puh. 020 7012 000
info@punainenristi.fi
www.punainenristi.fi

SUOMEN REUMALIITTO

Iso Roobertinkatu 20–22 A
00120 Helsinki
Puh. 09 476 155
info@reumaliitto.fi
www.reumaliitto.fi

**VAMMAISTEN LASTEN JA
NUORTEN TUKISÄÄTIÖ**

Mikonkatu 8 A, 9. krs
00100 Helsinki
Puh. 09 6829 530
keskustoimisto@vamlas.fi
www.vamlas.fi

**VAMMAISTEN MAAHANMUUTTAJIEN
TUKIKESKUS HILMA**

Marjaniementie 74, 3. krs
00930 Helsinki
Puh. 050 300 2501, 044 7577 099
info@tukikeskushilma.fi
www.tukikeskushilma.fi

VANHUSTYÖN KESKUSLIITTO

Malmin kauppatie 26
00700 Helsinki
Puh. 09 3508 600
info@vtkl.fi
www.vtkl.fi

**VIRKA INFO –
HELSINGIN KAUPUNGIN
MONIKIELINEN NEUVONTAPISTE**

Kaupungintalo, Pohjoisesplanadi 11–13
00099 Helsinki
Puh. 09 310 11 111
www.virka.fi

VÄESTÖLIITTO

Kalevankatu 16
00101 Helsinki
Puh. 09 228 050
www.vaestoliitto.fi

**YHDENVERTAISUUSVALTUUTETUN
TOIMISTO**

PL 24
00023 Valtioneuvosto
Puh. 0295 666 817
www.ofm.fi

LÄHTEITÄ

Ammatillinen erityisopetus:

www.ammattillinerityisopetus.fi

Assistentti.info: www.assistentti.info

Finlex, valtion säädöstietopankki:

www.finlex.fi

Infopankki: www.infopankki.fi

Invalidiliitto: www.invalidiliitto.fi

Kansaneläkelaitos: www.kela.fi

Liikenteen Turvallisuusvirasto:

www.trafi.fi

Matkahuolto: www.matkahuolto.fi

Mielenterveysseura:

www.mielenterveysseura.fi

Näkövammaisten liitto: www.nkl.fi

Opaskoirakoulu: www.opaskoirakoulu.fi

Pakolaisneuvonta ry:

www.pakolaisneuvonta.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö:

www.stm.fi

Vammaispalvelujen käsikirja:

www.thl.fi/vammaispalvelujen-kasikirja

Tulli: www.tulli.fi

Työ- ja elinkeinotoimisto: www.mol.fi

Valvira: www.valvira.fi

VR: www.vr.fi

